

sosyoloji notları

e-ISSN: 2618-5903

Aralık/December 2019

Cilt/Volume: 3 - Sayı/Issue: 2

sosyoloji notları

Aralık/December 2019

Cilt/Volume: 3 - Sayı/Issue: 2

e-ISSN
2618-5903

İmtiyaz Sahibi / Owner
Cihad Özsöz

Editörler / Editors
Cem Koray Olgun
Cihad Özsöz
İsa Demir

Danışma Kurulu / Advisory Board
(Alfabetik Sırayla / In Alphabetical Order)

Doç. Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Çağdaş Ceyhan, Anadolu Üniversitesi
Dr. Çiğdem Manap Kırmızıgül, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Emre Gökalp, Anadolu Üniversitesi
Dr. Emre Öztürk, Bakırçay Üniversitesi
Dr. Erhan Akarçay, Anadolu Üniversitesi
Dr. Fatih Kahraman, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Ferhat Arık, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Gülbin Özdamar Akarçay, Anadolu Üniversitesi
Dr. Gülşen Çakıl Dinçer, Adıyaman Üniversitesi
Dr. İlknur Hacısofıtaoğlu, Gedik Üniversitesi
Dr. Levent Taş, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Dr. Mehmet Çakır, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Mevlüt Yılmaz, Fırat Üniversitesi
Dr. Mine Karakuş Yetkin, Anadolu Üniversitesi
Dr. Muhammet Fırat, Fırat Üniversitesi

Dr. Murat Çelik, Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Altunoğlu, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Nadir Suğur, Anadolu Üniversitesi
Dr. Nalan Ova, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Nurşen Adak, Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz Işık, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Faik Anlı, Ankara Üniversitesi
Dr. Öznur Yaşar, Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Rukiye Çelik, Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Saim Can Beritan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Selda Adiloğlu, Bursa Teknik Üniversitesi
Dr. Şevket Ercan Kızılay, Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Veysel Bozkurt, İstanbul Üniversitesi
Dr. Zehra Yılmaz, Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Zeynep Kurnaz, Karabük Üniversitesi
Dr. Zuhâl Güler, Abant İzzet Baysal Üniversitesi

sosyoloji notları bağımsız, ulusal ve hakemli ve bir e-dergidir.
Yılda iki kez, Haziran ve Aralık aylarında yayımlanır.

sosyoloji notları is an independent, national and peer-reviewed e-journal.
It is published twice a year in June and December.

BU SAYININ HAKEM KURULU / REVIEWERS OF CURRENT ISSUE

(Alfabetik Sırayla / In Alphabetical Order)

Dr. Çiğdem Manap Kırmızıgül, Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Emre Öztürk, Bakırçay Üniversitesi
Dr. Levent Taş, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Dr. Mehmet Çakır, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Muhammet Fırat, Fırat Üniversitesi
Dr. Murat Çelik, Ege Üniversitesi
Dr. Öznur Yaşar, Namık Kemal Üniversitesi

Redaksiyon / Proofreading

Editörler Kurulu
Onur İşci

İngilizce Redaksiyon / English Proofreading

Fatih Özsöz

Sekreteryä / Secretariat

Ali Mahmud Çelenk
Hüseyin Bilal Kuş
Murat Keser

İletişim / Contact

dergipark.gov.tr/sosnot
sosyolojinotlari@gmail.com

Teknik Destek / Technical Support

Cihad Özsöz, cozsoz@gmail.com

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

EDİTÖRLERDEN

FROM THE EDITORS

1

EMRE BAŞCI

KÖYLÜLEŞEN GÖNÜLLÜ SADELER ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ARAŞTIRMA

AN ETHNOGRAPHIC RESEARCH ON TREE CHANGER SIMPLIFIERS

2-20

ŞEVKET ERCAN KIZILAY

KÜRESELLEŞME, GÜNDELİK HAYAT VE KÜLTÜR ELEŞTİRİSİ

GLOBALIZATION, EVERYDAY LIFE AND CRITIQUE OF CULTURE

21-34

ÖZLEM AYDOĞMUŞ ÖRDEM

ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMAR: TÜRKİYE'DE MEDYADA TEMSİLİ

CHILD SEXUAL ABUSE: MEDIA REPRESENTATIONS IN TURKEY

35-46

EDİTÖRLERDEN

sosyoloji notları dergisi üçüncü cilt ikinci sayısı ile 2019 yılını kapatıyor. Araştırmaya ve üzerine düşünmeye değer çok sayıda toplumsal olayın ve olgunun var olduğu inkâr edilemez. Bu sayımızda da bu olay ve olgularla ilgili özgün çalışmalara yer vermeye çalıştık.

Daha önceki sunuşlarımızda bazı konuları tartışmaya açmıştık. Hakemli dergilere gönderilen çalışmaların niteliğine dair ufak bir sorgulama bu tartışmalardan bir tanesiydi. Bu sayımızın sunuşunu ise hakemlik müessesesine ayırmak istedik. Zira akademik geçerlilik anlamında öne çıkan önemli bir dizin olan TR Dizin’de taranmakta olan dergiler bile belirlenen takvime uyan hakem bulmakta ve süreçleri takvime uygun yürütmekte zorlanıyorlar. Bu sıkıntıları okumakta olduğunuz sayıda biz de yaşadık. Belki bu durumu eleştiren bizler de hakemlik daveti aldığımız dergiler tarafından tam da bu yüzden eleştirildik.

Bu durum, üzerine düşünülmesi gereken bir hal almaya başladı. Zira işleyişi kolaylaştırdığına inandığımız Dergipark sistemine rağmen hakemlere ulaşmakta ve onlardan vaktinde cevap almakta zorlanıyoruz. Elektronik posta aracılığıyla şahsen bilgilendirme yapılmadığında Dergipark’tan gelen davetlerin dikkate alınmadığını ya da kolaylıkla gözden kaçabildiğini tecrübe ediyoruz. Bu konuyla ilgili bir başka soruna da hakemlik davetini hiç kabul etmemiş araştırmacıları bile ilgili sayının hakemleri listesine yazan dergiler yol açıyor. Yani aslında sağlıklı yürümemiş olan değerlendirme süreçleri kâğıt üzerinde sağlıklı yürümüş gibi gösterilmeye çalışılıyor.

Gönüllü bilimsel bir çaba olan hakemliğin ödül/ceza sistemiyle işler hale getirilemeyeceği açık. Hepimizin bu konu üzerine düşünmesi gerektiğine inanıyoruz. Aksi halde akademik üretimin nitelikli biçimde artması amacıyla kurulan tüm sistemler yalnızca unvan, teşvik ve performans puanlarının tamamlanması için birer teferruata dönüşmeye mahkum olacaklar. Bu gerçekleştiğinde araştırmacıların, öğrencilerin niteliğinden şikayet etmek için haklı hiçbir sebepleri de kalmayacak.

Hep birlikte nitelikli üretim yapabilmek, tüm akademik süreçleri sağlıklı yürütebildiğimiz sistemler kurgulayabilmek dileğiyle...

sosyoloji notları

KÖYLÜLEŞEN GÖNÜLLÜ SADELER ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ARAŞTIRMA**AN ETHNOGRAPHIC RESEARCH ON TREE CHANGER SIMPLIFIERS****Emre BAŞCI¹****ÖZET**

Bu çalışmada; gönüllü sadelerin bir alt grubu olan ‘köylüleştiren gönüllü sadeler’ mercek altına alınmaktadır. Son senelerde eko-çiftlikler ve komün köylerin sayılarının artışı; şehirleşmenin ve hızlı tüketimin amaç hâline geldiği günümüzde farklı yaşam tarzlarının mümkün olabildiğini göstermektedir. Metropollerden koparak kırsal alanlara yerleşen gönüllü sadeler, gösterişçi/lüks/aşırı tüketimden uzak durma ve bireysel/kolektif üretim gibi zengin bir tüketim karşıtlığı tutum ve davranış setiyle yaşıyor görünmektedir. Bu şekilde yaşamayı seçen köylüleştiren gönüllü sadelerin günlük yaşamının ve sosyal dinamiklerinin anlaşılması farklı akademik disiplinler için önem taşımaktadır. Etnografik yöntemden yararlanan bu çalışmada; katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme ve belge inceleme gibi farklı nitel araştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın ilk evresinde gönüllü sadeliğin çerçevesinin daha belirgin bir şekilde çizilebilmesi için pilot araştırmaya başvurulmuştur. Nihai araştırma evresinde ise on iki katılımcının yaşam alanları ziyaret edilmiş ve buralarda konaklanılarak katılımcılarla zaman geçirilmiştir. Araştırmacı, çiftlik işlerine aktif katılım yoluyla gönüllü sadelerin yaşadığı hayatı daha detaylı bir şekilde anlamayı amaç edinmiştir. Araştırma bulguları, gönüllü sadelik olgusunun tüketim karşıtlığının bireysel ve kolektif bağlamda birçok ögesini barındırdığını göstermektedir. Köylüleştiren gönüllü sadeler, öncelikle kendileri ve aileleri için sürdürülebilir bir hayat kurma isteğiyle kırsal bölgelere yerleşmekte, toplumun diğer üyelerinin ve gelecek kuşakların desteklenmesi gibi kolektif amaçlar bireysel nedenlere eklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etnografi, Gönüllü Sadeler, Gönüllü Sadelik, Tüketim Karşıtlığı

ABSTRACT

In this study, tree changer simplifiers as a distinctive subgroup of voluntary simplifiers are examined. The multiplying numbers of ecovillages and rural communes in the last years have showed us that new lifestyles are possible in the times of urbanization and of fast consumption. Tree changer simplifiers, who move from metropolitan areas to the country, live in rural settlements with a rich set of anti-consumption attitudes and behaviors such as avoiding conspicuous/luxurious/excessive consumption and performing individual/collective production. It is meaningful across various academic disciplines to understand the everyday life and social dynamics of this group. The researcher followed a qualitative methodology, ethnography, utilizing various techniques such as participatory observation, in-depth interviews and review of documents. In the first phase, a pilot research study was conducted to draw the framework of voluntary simplicity. And in the final phase, the researcher visited 12 participants in their villages, spending time with them and participating in daily duties to understand the daily life of the participants thoroughly. The findings show that the phenomenon of voluntary simplicity indeed contains various components of anti-consumerism both in individual and collective contexts. Tree changer simplifiers move in rural setting firstly to have a sustainable life for themselves and their families. Supporting the well-being of others and of next generations is their leading collective reason coexisting with their personal motives.

Keywords: Anti-consumerism, Ethnography, Voluntary Simplifiers, Voluntary Simplifying

¹ Dr. Dr. (Sosyoloji ve Pazarlama), E-posta: emrebasci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1062-4402

GİRİŞ

Batı kökenli kapitalist ekonomik programların birçok ülkede kabul gördüğü günümüzde tüketim olgusu hayatın merkezine yerleşmiş durumdadır. Mal ve hizmetler pazarlamacıların yönlendirmesiyle ve medya araçlarının verdiği yoğun destekle alıcılarıyla daha büyük, daha lüks ve daha cafcıflı şekillerde buluşmaktadır. Kaliteli hayatın ancak daha yüksek standartlarla kurulabileceği öğretisi her gün tüketicilere pompalanmakta, bu yoğun mesaj akışının bir sonucu olarak, meta sahipliği kişisel başarıyla eş değer tutulmaktadır. Tüketimin anlam, saygı, statü, güç, tatmin, oyalama ve neşe getireceği vaadiyle gencinden yaşlısına birçok insan çok para harcamanın ve lüks bir hayat sürmenin toplumsal bir norm hâline geldiğini düşünmektedir (De Geus, 2013, s. 38). Şehirlerdeki hazzal tüketim beraberinde aşırı çalışmayı da getirmektedir. Kişi, tüketmek istediği yeni ve cazibeli mal ve hizmetlerin bedellerini ödeyebilmek için çoğunlukla emeğini kiraya vermek durumundadır. Tüketim-çalışma sarmalı içine girerek çarkın bir dişlisine dönüşen bu kişinin ne kadar özgün olduğu ve hayatını nitelikli bir biçimde geçirip geçirmediği önemli sorunsallar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küresel bir tüketim toplumuna dönüşmüş dünya halklarının sadece küçük bir bölümü konvansiyonel tüketim ve kitlesel çalışma kültürlerine karşı bir duruş sergileme yanlısıdır. ‘Daha az aslında daha çoktur’ anlayışına sahip bu grup *gönüllü sadeler* olarak bilinmektedir. Bu grubun üyeleri, kullandıkları kaynakları minimize ederek materyalist olmayan bir perspektifle mutlu olmaya çabalamaktadır (Huneke, 2005, s. 528). Gönüllü sadelik ile etik olmayan dominant tüketim ve iş kültürlerine karşı bir duruş sergilenmekte ve bireysel tatmin meta karşıtlığı bir dünya görüşüyle kovalanmaktadır (Etzioni, 1998, s. 620; Grisby, 2004). Bu yaşam tarzı yoluyla yok edici, etik olmayan ve çevreye zarar veren yaşam şekillerine karşı çıkılırken (Kraisornsuthasinee ve Swierczek, 2018, s. 81); yeşil tüketim, sürdürülebilir tüketim ve etiksel tüketim istikrarlı bir biçimde gerçekleştirilmektedir (Walther ve Sandlin, 2013).

Türkiye’deki sinemalarda 2014 senesinde vizyona giren *Mandıra Filozofu* filmiyle görünür olmaya başlayan, şehirden uzaklaşarak kırsal bölgelere yerleşen gönüllü sadeler, kapitalist ekonomik düzenin yaşattığı krizler ve küresel ısınma gibi çevresel felaketler nedeniyle büyüme potansiyeline sahip bir grup olarak karşımıza çıkmakta, bu grubun yaşam dinamiklerinin ayrıntılı bir şekilde gözler önüne serilmesi birçok disiplin için önem taşımaktadır. Gönüllü sadelik olgusu; ekolojik inşa (mühendislik, mimarlık ve kamu yönetimi), sürdürülebilir tarım ve hayvancılık (ziraat), yeşil mal ve hizmetler (pazarlama) ve toplumsal değişim ve kişisel gelişim (sosyoloji ve psikoloji) gibi farklı disiplinlerin ilgisini

çekmekte, son dönemde özellikle gelişmekte olan ülkelerde kök salmaktadır. Sosyal medyanın gücü, bilgiye erişimin gittikçe zahmetsiz olması ve yeni kuşakların geçmişin basmakalıp öğretilerine karşı duruşları, gönüllü sadelik olgusunun gelecekte daha fazla görünürlük kazanacağını haber verir niteliktedir.

Bu çalışmada şehirden kırsala göçmüş gönüllü sadeler (tree changer simplifiers), yaşadıkları alanlarda etnografik yöntem yoluyla mercek altına alınmaktadır. Alanyazın bölümünde gönüllü sadelik olgusunun aslında ne olduğu bilimsel çalışmalar aracılığıyla tartışmaya açılmakta, daha sonra araştırma yönteminin seçim nedenleri ve araştırma süreci sonunda ortaya çıkan tüm bulgular sunulmaktadır. Sonuç bölümünde ise öne çıkan bulgular özetlenerek tartışmaya açılmaktadır.

ALANYAZIN

Bu bölümde; gönüllü sadelik olgusunun ortaya çıkışından bu yana ulusal ve uluslararası alanyazında yapılan başlıca çalışmalar ayrıntılarıyla sunulmakta ve bu kavrama ilişkin çeşitli tartışmalar yapılmaktadır.

Gönüllü Sadelik Olgusunun Henüz Anlaşılamamış Doğası

Gönüllü sadelik konusunda ilk detaylı makale Elgin ve Mitchell tarafından 1977 senesinde yayınlanmıştır. Gönüllü sadelik kavramını filozof Richard Bartlett Gregg'den ödünç alan Elgin ve Mitchell (1977), bu çalışma için bir saha araştırması gerçekleştirmemişler, gönüllü sadeliği salt gözlemlerine dayanarak tanımlamış, sınıflandırmış ve bu kavramın geleceğine ilişkin tahminlerde bulunmuşlardır. Yazarlara göre gönüllü sadelerin hayat tarzları beş ana kriter etrafında şekillenmektedir: (1) metaya sahip olma açısından minimumla yaşamayı sevme, (2) kendi yolunu çizmekten hoşlanma, (3) ekolojik farkındalığa sahip olma, (4) küçük ölçekli barınmayı/yaşamayı tercih etme, (5) kişisel yönden sürekli gelişme. Ayrıca Elgin ve Mitchell'e (1977, s. 11) göre, gönüllü sadelik sadece bir doğaya dönüş hareketi değildir; gönüllü sadelerin çoğu şehirlerde yaşamaktadır.

Son 20 senede tüketim karşıtlığı alanı üzerinde çalışan akademisyenlerin artışıyla, Elgin ve Mitchell'in gönüllü sadelik konsepti tüketim karşıtlığı alanyazının bir parçası hâline gelmiştir. Tüketim karşıtlığı alanyazının da parçalı oluşu ve ampirik karşıtlığı olmayan tahmine dayalı çalışmaların² bolluğu nedeniyle gönüllü sadelik konusunda birçok geçersiz

²Ulusal ve uluslararası alanyazında gönüllü sadelerin kadın ağırlıklı, en az üniversite mezunu, 40 yaş üstü ve orta-üst sosyo ekonomik tabakadan gelen bireyler olduğu ön kabulüyle yola çıkan çalışmalar bulunmaktadır (Bkz. Sertoğlu, Bozoklu ve Korkmaz, 2016; Craig-Lees ve Hill, 2000).

kriter belirlenerek saha araştırmaları yapılmıştır. Örneğin; Craig-Lees ve Hill (2000), gönüllü sadelik kapsamında sadece 40 ve 55 yaş arası, kırsal bölgelerde yaşayan ve senede 80.000 Avustralya Doları'ndan fazla kazanan Avustralyalı katılımcılar ile görüşmüştür. Peyer vd. (2017) ise alt-orta sosyo ekonomik tabakaların içinde gönüllü sadeler olamayacağı ön kabulüyle sadece orta-üst sosya ekonomik tabakaya ait bireylerin sahip oldukları mallar³ üzerinden analizlerde bulunmuşlar ve Alman halkının %14,4'ünün gönüllü sade olduğunu iddia etmişlerdir. McGouran ve Prothero (2016), İrlanda'da yaşayan ve gönüllü sade olmayan bireyler üzerinden gönüllü sadelik olgusunu anlatma ve yeniden tanımlama çabasına girmişlerdir.

Gönüllü sadelik alanyazını, faktör ve küme analizleri gibi komplike nicel teknik ve ölçeklerden yararlanan saha araştırmaları barındırmaktadır fakat örneklem olarak seçilen katılımcıların aslında gönüllü sade olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağına şüpheyile yaklaşılmalıdır. Cengiz ve Torlak (2018) tarafından Amerikalı ve Türk katılımcılarla çevrimiçi anketler yoluyla yürütölen araştırmada katılımcılara birkaç paragraftan oluşan standart bir metin sunulmuş ve bu metne 'Evet' cevabı verilmesiyle katılımcının bir gönüllü sade olduğu kabullenilmiştir. Aslında gönüllü sadelik, salt sosyo demografik değişkenlerle ve nicel araştırmalarla belirlenebilecek bir olgu değildir. Nitekim, Hamilton ve Mail (2003, s. viii), gönüllü sadelik olgusu hakkında öncül çalışmalar yapan Etzioni'nin (1998) dar kalıplarla hareket ettiğini, mavi yakalı işçiler ve düşük gelire sahip bireylerin içinde de gönüllü sadeler olduğunu belirtmektedir. Gönüllü sadelerin aslında her yaş grubunda ve farklı sosyo ekonomik düzeylerde yer alan kişiler olduğu düşünölmelidir.

Gönüllü sadelerin hayat tarzlarını seçme nedenlerine gelindiğinde; Hamilton ve Mail (2003, s. ix), gönüllü sadelerin aileyle daha fazla zaman geçirmek, daha dengeli bir hayata kavuşmak ve daha sağlıklı yaşamak gibi nedenlerle iş yüklerini azalttıklarını veya işlerini tümüyle bıraktıklarını bulgulamışlardır. Kraisornsuthasinee ve Swierczek'in (2018, s. 84) Taylandlı gönüllü sadeler üzerindeki yaptıkları araştırmaya göre; konvansiyonel iş sisteminin kölesi olmama isteği gönüllü sadelerin daha anlamlı işler seçme sebepleri arasındadır. Gönüllü sadeler ekonomik nedenler veya travmatik deneyimler sonucunda yeni yaşamlarına geçiş yapmış kişiler değildir. Gönüllü sadelik, konvansiyonel tüketim ve iş sisteminden kaynaklanan nedenlerle bireyin tüketimsel bağlamda minimumda yaşamasına karşılık gelen bir kavramdır. Bu yaşam tarzında bireyin kullanmaktan uzak durduğu mal ve hizmetlerin yanısıra, bireyin sağlığının ve iç huzurunun da yıkıcı konvansiyonel sistemlerden uzak

³Bu araştırmaya ilişkin önemli bir handikap, sahip olunan mal listesinin sadece 11 kalemden oluşması ve bu malların kullanım süresi ve ne kadar sıklıkla değiştirildiği gibi önemli değişkenlerin göz ardı edilmesidir.

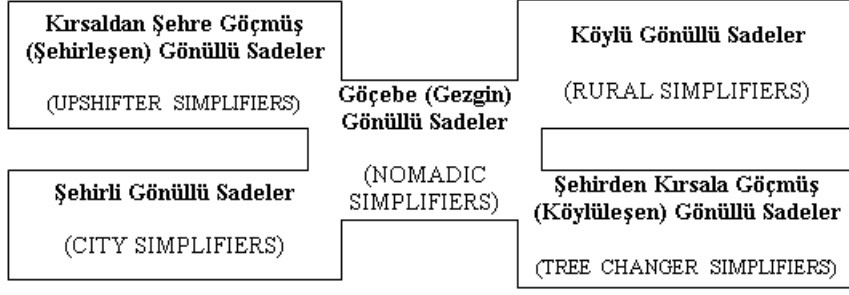
tutulması amaçlanmaktadır. Örneğin, acımasız çalışma sisteminin ve aşırı tüketimin hayatına zarar verdiği farkında olan birey, alışverişini daha rasyonel bir biçimde gerçekleştirmekte, kendisini daha az yıpratıcı işlere yönelmekte veya işini tamamen bırakarak özgürleşmeyi seçebilmektedir. Bu bağlamda; gönüllü sadelikte tüketim karşıtlığının temellerini oluşturan kişisel, sosyal, toplumsal ve evrensel amaçların farklı oranlardaki kombinasyonları bulunmaktadır (Basci, 2016, s. 19).

Gönüllü sade alt gruplarının (*Şekil 1*)⁴ yaşam alanı ve yaşam alanlarının değişimi açısından sınıflandırılması mümkündür. Tüketim karşıtlığının genellikle tüketim doygunluğuyla bağlantılı olması sebebiyle hep kırsalda yaşamış ve kırsaldan şehre göçmüş gönüllü sadelerin diğer gruplara nazaran sayıca az oldukları iddia edilebilir. Göçebe gönüllü sadeler de yerleşik düzenleri olmayan ve sürekli hareket halinde olan bir gruptur. Bu bireyler görece küçük bir grubu oluştursa da internet ve seyahat teknolojilerinin⁵ gelişimi sonucu gelecekte sayılarının artacağı tahmin edilmektedir. Şehirli gönüllü sadelerin sayıca en büyük grubu oluşturması sebebiyle bu grup üzerine daha fazla çalışma gerçekleştirilmiştir.

Şehrin sunduğu mal ve hizmetlerin bolluğunu reddeden ve konvansiyonel iş sisteminden kısmen veya tamamen kopan gönüllü sadelerin hayatı ise oldukça güncel ve merak uyandıran bir fenomendir. Buna rağmen bu kişiler üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Hayatlarını büyük ölçekte sadeleştiren, çevre ve sosyal adalet konularında duyarlılığı olan bireyler, Etzioni (1998) tarafından *bütüncül (holistic) sadeler* olarak adlandırılmakta, bu hayat tarzı da Elgin ve Mitchell (2003, s. 156) tarafından *tam gönüllü sadelik (full voluntary simplicity)* kavramıyla isimlendirilmektedir. Bu çalışmada da tüketim toplumundan farklı isteklere sahip, belirli bir süre önce şehirden kırsala göçmüş (köylüleşen) gönüllü sadeler—yazar tarafından *tree changer simplifiers* olarak adlandırılmaktadır—üzerine bir saha araştırması yürütülmüştür.

⁴Alexander ve Usher (2012), gönüllü sadelerin sadece kırsal bölgelerde yaşayan kişilerden oluşmadığını, gönüllü sadelerin %79'unun şehirlerde yaşadığını belirtmektedir. Shama ve Wisenblit (1984) kırsal bölgelerde yaşayan gönüllü sadelerin şehirlerde yaşayanlara göre daha sade bir hayata sahip olduklarını vurgulamaktadır.

⁵Blablacar, Couchsurfing, AirBnB ve Workaway'in başını çektiği sayısız sosyal medya uygulaması kullanıcıları birbirlerine bağlayarak şirketlerin ürün dizayn etme ve fiyat belirleme tekeline kırmakta gibidir.

Şekil 1. Yaşam alanı ve değişimi temelli gönüllü sade alt grupları
Sınıflandırma ve kullanılan terimlerin tümü bu çalışmanın yazarına aittir.

YÖNTEM

Saha araştırmalarında katılımcıların zahmetli bir eleme sürecinden geçirilerek uygunluklarının belirlenmesi gerekmektedir. Ampirik açıdan gönüllü sadelik alanyazının kısır olduğu, anlamlı saha araştırmalarının ulusal ve uluslararası alanyazında yer almadığı anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalarla ‘gönüllü sadeler kimlerdir’ ve ‘gönüllü sadelik davranışlarıyla neyi amaçlamaktadırlar’ sorularına tatmin edici cevaplar verilememiştir. Gönüllü sadelik kavramının karmaşık ve henüz anlaşılammış doğası gereği zengin veri sağlayacak bir nitel araştırma yönteminin kullanılması zaruri görünmektedir.

Yürütülen saha araştırmasında nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan ve araştırılan grubun inanç, tutum ve davranışlarını en uygun şekilde ortaya koyacağı düşünülen etnografik yöntemden yararlanılmıştır. Etnografi, Yunanca ethnos (ırk/halk) ve graphia (yazma) sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur ve güncel olarak insan kültürlerinin sistematik bir biçimde kaydedilmesi ve çalışılması anlamına gelmektedir (Merriam-Webster Çevrimiçi Sözlüğü, 28/11/2019). Etnografik araştırma kavramına ilk olarak antropolog Bronisław Malinowski tarafından 1922 senesinde yayınlanan *Argonauts of the Western Pacific* adlı çalışmada değinilmiştir (Harvey ve Myers, 1995, s. 17). Bu metodoloji günümüzde farklı sosyal bilim disiplinleri tarafından kullanılmaktadır (Willis ve Trondman, 2000, s. 6) ve etnografiyi diğer nitel araştırma yöntemlerinden ayıran en önemli özellik, araştırmacının araştırılan grubun içinde zaman geçirerek olguları bu grubun algı gözlüğüyle anlamaya çalışmasıdır (Arnould ve Wallendorf, 1994, s. 485; Goulding, 2005, s. 299).

Bu çalışmada veri zenginliğine ulaşma amacıyla katılımcı gözlem, yüz yüze yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler, websiteleri, bloglar ve yazılı belge inceleme ve araştırmacı günlüğüne başvurulmuştur. Katılımcıların içinde buldukları mekânın özellikleri ve çevrelerindeki kişilerle kurdukları iletişim de etnografik yöntemin geçerliği ve zengin veriye ulaşma yolunda önemli olduğundan (Fetterman, 2010, s. 42) bu

ögeler de mercek altına alınmıştır. Katılımcıların seçimi ve elenmesi sürecinde birçok parametre bütüncül şekilde işlenmiştir. Gönüllü sadelik olgusunun tüketim karşıtlığı temelli bir kavram olduğundan hareketle, Türkiye’de tüketim karşıtlığı alanında yazılmış ilk disiplinlerarası doktora tezi (Başcı, 2015) referans alınarak; katılımcının yaşam tarzını bilinçli bir biçimde seçip seçmediği, konvansiyonel pazarlama sistemi hakkındaki farkındalığı, gösterişçi tüketime olan bakış açısı, etikselliği sorgulanan diğer tüketim şekilleri hakkındaki tavrı ve tarihsel/güncel tüketim pratikleri masaya yatırılmıştır. Tüketim olgusu saha araştırması boyunca sadece mal ve hizmetlerin tüketimini değil, zamanın ve kişinin öz kaynağının (fiziksel sağlık ve psikoloji) tüketimini de içerecek şekilde ele alınmıştır. Bunlar yanında katılımcıların yaşam hikayeleri, gelecekte beklenenleri, tipik bir günü nasıl geçirdikleri, sosyal ilişkileri, hayatlarında neye önem verdikleri ve politik/dini görüşleri içeren sorular yöneltilmiştir. Katılımcı söylemlerinin tutarlılığı araştırmacı gözlemleri yoluyla sürekli bir biçimde araştırma günlüğünde sorgulanmıştır. Salt bir biçimde ekonomik zorluklardan ve travmatik deneyimlerden dolayı kırsala sığınan bireyler elemine edilerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Araştırma, veri doygunluğuna ulaşıldığında ve daha fazla katılımcıya ulaşılamadığında—ortak kalıpların geçerlik kazanmasıyla ve yeni ortak kalıpların ortaya çıkmamasından dolayı— sonlandırılmıştır.

Pilot araştırma sürecinde 10 Nisan 2019 ve 12 Temmuz 2019 tarihleri arasında 4 kişinin barındığı İzmir Menemen’de konumlanan iki eko-çiftlikte⁶ ve Muğla Fethiye’de 5 kişinin daimi olarak yaşadığı bir komün köyde⁵ katılımcı gözlemler gerçekleştirilmiş, kayıtlı görüşmeler ve kayıt dışı sohbetler sürdürülmüştür. Bu görüşmeler/sohbetler yapılandırılmamış özelliktedir. Katılımcı gözlemler sırasında saha notları tutulmuş ve araştırmacı günlüğü yazılmıştır. Bu aşamada özellikle gönüllü sadelik konseptine uygun olmayan birçok katılımcı ile karşılaşmıştır. Bu durum ilk bakışta dezavantaj gibi görünse de aslında nitel araştırmaya konu edinilen grubun özelliklerinin sınırlarının çizilmesi açısından çok değerlidir. Tüketim farkındalığı az olan, kırsal bölgelere tüketim karşıtlığı dışındaki nedenlerle (ekonomik nedenler, travmatik deneyimler, agresif/uyumsuz kişiliğe sahiplik ve uyuşturucu gibi keyif verici maddeleri rahat kullanma isteği gibi) yerleşen ve dışlayıcı söylem ve pratiklerle insan kaynağını tüketmekten çekinmeyen kişilerin gönüllü sade olarak sınıflandırılmayacağı ön kriterler olarak belirlenmiştir. Daha sonra ulusal ve uluslararası alanyazın daha ayrıntılı bir

⁶Eko-çiftlikler, tarımın sentetik gübre, GDO’lu tohum, inorganik böcek ve zararlı ot ilaçlarından muaf şekilde, hayvancılığın GDO’lu yem ve hormondan bağımsız şekilde gerçekleştirildiği, kimi zaman organik üretim sertifikalı olan mekânlardır. Komün köyler, yaşam tarzlarını kapitalist üretim/yaşam pratiklerine protest şekilde sürdürmeyi amaç edinmiş bireylerin yerleştiği kırsal yaşam alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Eko-çiftlikler ve komün köyler, ılıman iklim koşulları ve zengin bitki örtüsüne sahip Ege, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşmaktadır.

biçimde taranmış ve konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar gözden geçirilmiştir. Pilot saha araştırması ve alanyazın taraması sonucunda kapsamlı bir soru listesi hazırlanmış ve nihai araştırma sürecinde soru listesi sürekli bir biçimde güncellenmiştir.

Nihai araştırma 14 katılımcıyla 6 Ağustos 2019 ve 24 Ağustos 2019 tarihleri arasında sekiz farklı çiftlikte gerçekleştirilmiştir. 8 çiftliğin 4 tanesi organik sertifikalı ticari eko-çiftlik, 1 tanesi ticari eko-çiftlik, 3 tanesi ise ticari olmayan eko-çiftliklerdir. Bu tarihler arasında katılımcıların kendi evlerinde, ziyaretçilere tahsis edilen evlerde, çadırda ve karavanda konaklama gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gözlem tekniğinin gerektirdiği şekilde tarlada çalışma, temizlik yapma, yemek yapma, bulaşık yıkama, hayvan bakımını üstlenme, meyve/ot toplama gibi kırsala özgü birçok aktivite araştırmacı tarafından yerine getirilmiş, bu aktiviteler sırasında ait olunan mekânın fiziksel özellikleri ve katılımcıların etrafında bulunan öğelerle ilişkileri gözlemlenmiştir. Örneğin, tarlada çalışılırken tarlada çalışan diğer gönüllüler ve ücretli çalışanlara gönüllü sadeler ve çiftlikleri hakkındaki fikirleri sorulmuştur. Ayrıca Kocaeli sınırları içerisinde kurulan organik ürün pazarı, Cumartesi günleri farklı haftalarda iki kez ziyaret edilmiştir. Araştırmacı, organik pazarda katılımcıların standları açmasına ve ürünleri yerleştirmesine yardım etmiştir. Bu süreçte katılımcıların müşterileriyle ve diğer çiftlik çalışanlarıyla ilişkileri gözlemlenmiş ve diğer üreticilerle ayaküstü sohbetler yapılmıştır.

Ayaküstü sohbetler ve gözlemlerden elde edilen tüm veriler araştırmacı günlüğüne not edilmiştir. Bir katılımcının ekonomik nedenlerle, diğer bir katılımcının da geçmişteki travmatik deneyimlerinden dolayı çiftliğe toplumdan izole bir hayat sürdürmek için yerleştiği tespit edilmiş ve bu iki katılımcı gönüllü sadelik (tüketim karşıtlığı) kriterlerini sağlayamadıkları için araştırmadan elemine edilmişlerdir. Araştırmanın ortalarına doğru veri doygunluğuna ulaşıldığı düşünülmüş, gene de araştırmanın geçerlik gücünü arttırmak için farklı katılımcılara kartopu örnekleme yoluyla ulaşmaya devam edilmiştir. Daha fazla katılımcıya ulaşamadığı noktada araştırma sonlandırılmıştır. Yüz yüze görüşmeler toplam 17 saat sürmüştür. Geçerli katılımcıların özellikleri *Tablo 1*'de sunulmaktadır. Tüm katılımcılar 30 yaşın üzerinde olan bireylerdir. Kadın ve erkeklerin sayısı birbirine eşittir. Bir katılımcı lise terk, ikisi lise mezunu ve diğer 9 katılımcı üniversite mezunu bireylerdir. Katılımcıların yaş ortalaması yaklaşık 46 olarak ortaya çıkmıştır. Çiftlikte yaşam süresi ise ortalama olarak yaklaşık 5 senedir. Bu durumda, kırsal bölgelere yerleşme yaş ortalamasının yaklaşık 41 olduğu anlaşılmaktadır. İş bağlamında katılımcıların 4'ü emekli, 4'ü eko-girişimci, diğerleri farklı işlerle meşgul olan bireylerdir. Katılımcılardan biri aynı zamanda esnek (home-office/evden) biçimde çalışmaktadır.

Tüm görüşme verileri kısmi transkript haline getirilmiş ve analiz edilmiştir. Diğer veri kaynakları olan gözlem notları, saha notları, araştırmacı günlüğü ve belgeler de analizlerin geçerliğini desteklemektedir. Sahada çekilen fotoğrafların yayınlanabilmesi için katılımcılardan izin alınmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

No	Rumuz	Cinsiyet	Yaş	Ait Olduğu Jenerasyon*	Bağlı Olduğu Kent	Eğitim	Meslek	Medeni Durumu	Çocuk Durumu
1	Eylem	Kadın	33	Y	Kocaeli	Lisans	Ev Hanımı	Evli	2
2	Murat	Erkek	33	Y	Kocaeli	Lisans	Eko-Girişimci	Evli	2
3	Deniz	Erkek	56	Baby Boomers	Kocaeli	Lisans	Emekli	Evli	1
4	Kadriye	Kadın	34	Y	Kocaeli	Lisans	Hemşire	Evli	1
5	Özge	Kadın	45	X	Sakarya	Lisans	Eko-Girişimci	Evli	1
6	Can	Erkek	66	Baby Boomers	Sakarya	Lisans	Emekli	Evli	2
7	Barış	Erkek	40	Y	Sakarya	Lisans	Eko-Girişimci / Home-office Mühendis	Bekâr / Evlenmemiş	Yok
8	Figen	Kadın	71	Baby Boomers	Sakarya	Lisans	Emekli	Bekâr / Boşanmış	2
9	Uzay	Kadın	40	Y	Bilecik	Lise	Eko-Girişimci	Evli	Yok
10	Osman	Erkek	39	Y	Bilecik	Lise	Turizmci	Evli	Yok
11	Ali	Erkek	60	Baby Boomers	Bilecik	Lise terk	Emekli	Evli	4
12	Sevgi	Kadın	31	Y	İstanbul	Yüksek Lisans	Sosyolog	Bekâr / Evlenmemiş	Yok

* Baby Boomers Kuşağı 1946 ve 1965 arası, X kuşağı 1966 ve 1976 arası ve Y kuşağı 1977 ve 1994 yılları arasında doğanlardır.

BULGULAR

Köylüleşen gönüllü sadeler, mutlu olmayı meta sahipliğiyle eş tutmayan kişiler olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bireylerin Elgin ve Mitchell'in (1977) ortaya koyduğu kriterlerin (metaya sahip olma açısından minimumla yaşamayı sevme, kendi yolunu çizmekten hoşlanma, ekolojik farkındalığa sahip olma, küçük ölçekli barınmayı/yaşamayı tercih etme, kişisel yönden sürekli gelişme) tümünü sağladığı anlaşılmaktadır.

Genel profil bağlamında köylüleşen gönüllü sadelerin cinsiyet dağılımı açısından dengeli, daha çok üniversite mezunu, sosyo ekonomik açıdan daha çok orta ve üst tabakalarda yer alan ve 30 yaş üstü bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Lakin, lise ve altı seviyede eğitime sahip ve alt sosyo ekonomik tabakada yer alan gönüllü sadelerle de karşılaşılmıştır. Bu bulgu; alanyazında verili olan, gönüllü sadelerin homojen bir demografik özellik setine sahip bireylerden oluştuğu tezine tezat bir görünüm arz etmektedir. Araştırma sürecinde 30 yaş altı gönüllü sadelerle karşılaşılsa da bu durum nitel araştırma yönteminin beraberinde getirdiği katılımcı sayısı kısıdı ile ilişkilendirilmelidir. 30 yaş altı gönüllü sadelerin de kırsal bölgelerde yaşıyor olması kuvvetle muhtemeldir. 30 yaş altı katılımcılarla hiç karşılaşılmamış olması, gönüllü sadelerin şehirden kırsal bölgelere daha çok otuzlu yaşlardan itibaren yerleşmesiyle açıklanmalıdır. Okuldaki eğitim hayatını tamamlayan bireyin, belirli bir süre konvansiyonel iş piyasasında zaman geçirdiği, otuzlu yaşlara kadar daha yoğun bir biçimde tüketmeye meyilli olduğu, ilerleyen senelerde tüketim alanında ve hayata bakışta farkındalık kazanarak yaşam mekânını tümünden değiştirdiği bulgulanmıştır:

“Eskiden her hafta kendime bir parça kıyafet alırdım. Burda ev küçüldü, zaten koyacak yer yok. Bir de kalabalık rahatsız etmeye başladı beni artık, kullandıklarımı depoya kaldırıyorum, diğerlerini ihtiyaç sahiplerine veriyorum, az şeye sahip olmak istiyorum.” (Eylem, Kadın, 33)

“Önceden araba markasına bile dikkat ediyordum. Bir de mahalle baskısı var, doktor Opel Astra mı kullanır diyorlar, tuttum gittim Honda CR-V aldım üç katı fiyatına. Benim uçağım niye olmuyor diye onun eğitimlerini bile aldım. Bunlar aslında taşıt. Uçsan nereye kadar uçacaksın. Tehlikeli de zaten.” (Can, Erkek, 66)

“Özel ders verdiğim evlerdeki şaşırdan etkilenmişim ve pahalı çantalarım vardı. Haftada bir kuaföre giderdim. Şimdi şehre giderken makyaj dahi yapmıyorum. Artık saçlarımı da boyamıyorum.” (Özge, Kadın, 45)

Yeni hayata geçiş ve bu hayatı sürdürme nedenleri, (1) bireyin ve ailesinin fiziksel ve mental bağlamda sağlıklı/huzurlu⁷ bir hayata kavuşması, (2) aşırı tüketimden, şehirden ve konvansiyonel iş piyasalarından uzak durarak ve kişisel/kolektif üretim (Ek: Foto Dizisi 1) gerçekleştirerek özgür hissetmek, (3) dünyadaki kaynaklara etkinin olumluya çevrilmesi ve olumsuz etkinin minimuma indirgenmesi olarak çeşitlenmektedir:

Sağlıklı/Huzurlu hayata kavuşma isteği: “Çocuğumuz hastaydı sokak kedisi gibi, sürekli gözleri akıyordu, organik gıda bulamıyorduk. Bu yüzden ani bir kararla buraya yerleştik. İstifa etmeme 3 sene var. İşim de beni tüketiyor ve sağlığımı etkiliyor. Emekli olunca tamamen buradaki işlere odaklanacağım.” (Kadriye, Kadın, 34)

“Burada bir inşaat yaparken tabanına beton dökelim mi dedik, sonra düşündük biz kanserden kaçıyoruz, beton radon gazı yayıyor, betondan vazgeçtik.” (Özge, Kadın, 45)

“Türkiye’de insanların %80’i şehirlerde yaşıyor. Özellikle emekli olanların köylere yerleşip, doğal gıda yetiştirip ailelerine göndermesi lazım. Hatta daha da ileriye gidilmeli ve ekolojik köyler kurulmalı. Ben domates ekmeliyim, yakınımıdaki komşum tavuk beslemeli, sonra takas yapmalıyız.” (Can, Erkek, 66)

“Şehir sürekli bir uğultu halinde. Oraya gittiğimde bunu hep duyuyorum ve beni çok yoruyor. Burada ise ağustos böcekleri ve kurbağaların sesleri var.” (Figen, Kadın, 71)

Şehirden ve konvansiyonel tüketim sisteminden uzak durarak özgürleşme isteği: “İstanbul’da insanların üst üste çıktığı, sürekli yarıştığı, çocuğu bir parka götürürken neredeyse tasma taktıkları ve çocuğumuzun sürekli güvende olup olmadığını kontrol etmek zorunda olduğumuz bir dünya bizi yordu ve sosyalleşilebilen tek alanlar AVM’ler. Koskoca bir şehirde herkese yabancısınız. Toplumda herkes kendi iradesinin dışında besleniyor.” (Deniz, Erkek, 56)

“Doğa insanı iyileştiriyor. Çok harala gürele yaşamının vermiş olduğu bir bıkkınlık olabilir. Kaçıp uzaklaşmak, biraz kendini dinlemek, biraz sakinlemek... Şehirde cebimde bir dolandırıcı var, sürekli cebimden para çalıyor, zaman çalıyor, enerji

⁷Sağlıklı olma isteği ölüm korkusundan kaynaklanmamaktadır; sağlık olgusu kaliteli hayat ile ilişkilendirilmektedir.

çalıyor.” (Özge, Kadın, 45)

“İnsanlar doğada daha doğallar, şehir bir illüzyon gibi. Burda ne giydiğiniz, ne marka arabaya bindiğiniz kimse için önemli değil. İstanbul’a gittiğimde kapana sıkılmış gibi hissediyorum. Para da benim için bir şey ifade etmiyor. Parasız yaşanabileceğini öğrendim.” (Barış, Erkek, 40)

“İstanbul’dan çok yoruldum. İstanbul, beton yığını. İstanbul, yıldızları saklayan bir kent. İstanbul’un mavisi daha bulanık. İstanbul, doğayı öldüren, insanları robotlaştıran bir kent.” (Ali, Erkek, 60)

Konvansiyonel iş sisteminden ayrılarak özgürleşme isteği: *“Beyaz yakalı olmayı hiç sevmedim. Cuma günü niye erken çıkıyorsun muhabbeti. Zaten köle miyim ben modunda olduğum için, beni köle psikolojisine sokan bir iş hayatı beni fazlasıyla etkiledi. Plazada çalışmak süslü kölelikten başka bir şey değil. Şimdi doğanın ortasında çocuklarımla ilgileniyorum.” (Eylem, Kadın, 33)*

“Kurumsal firmalarda çalıştım. 3 sene sonra her şey monotonlaşıyor. Sonra esnaflık denedim. Onda da her zaman çakılısın ve sürekli müşterilere bağımlısın. Kendi düzenimi doğa içinde kurmak istedim.” (Uzay, Kadın, 40)

“İşime geri dönmek istemiyorum, sadece hobi amaçlı yaparım yaparsam da. İnsanlarla uğraşma kısmı çok sıkıntılı.” (Osman, Erkek, 39)

“Özel sektörde çalışmayı hiç düşünmedim, o ruhuma aykırı, beyaz yakalı yaşam biçimi tüketim odaklı, şehrin göbeğinde, beyaz yakalı olan çok arkadaşım var, gözümün önünde solan hayatlar... Şu an çok özgür hissettiğim bir hayat yaşıyorum.” (Sevgi, Kadın, 31)

Kişisel/Kolektif üretim yoluyla özgürleşme isteği: *“Kendi ürettiğin domatesi yemek harika bir şey. Başkasının domatesini yediğin zaman kendine haksızlık yapmışsın gibi hissediyorsun. Köyde ben çocuğumu da doyurabilirim, kendimi de doyurabilirim. Asla burada aç kalmam. Zor durumda kalırsam külle de çamaşırimi yıkarım.” (Kadriye, Kadın, 34)*

Dünyadaki kaynaklara olumsuz etkinin minimuma indirgenmesi: *“Organik tarım ekosistem için önemli. Bu dünyanın gelecek jenerasyonlara kalmasını isterim. Elimdeki en küçük çöpü de çevreye atmam bu yüzden. Özellikle plastik ambalajı da azalttık evde.” (Eylem, Kadın, 33)*

“Bir senedir üstüme kıyafet almadım. Tüketmiyor olmak bana gurur veriyor, etik olanı yapıyorum.” (Sevgi, Kadın, 31)

Dünyadaki kaynaklara olumsuz etkinin olumluya çevrilmesi: *“Sattığım organik ürünleri üç senedir üretiyoruz. Bu süre içinde bebekleri olan anneler tükettiler ürünlerimizi. Onların çocuklarını da bu şekilde beslemek benim için çok önemli. Doğa için, dünya için çok doğru bir iş yapıyoruz.” (Murat, Erkek, 33)*

“Bu dünyanın efendisi olduğumuza inanmıyorum. Doğayı bir bütün olarak ne kadar koruyabilirsek, onun bir parçası olarak zarar vermeden davranabilirsek iyi olur. Çocuklarımız, torunlarımız ve geleceğimiz için.” (Figen, Kadın, 71)

Katılımcılar arasında özellikle çocukluk sürecinde doğa ile olan olumlu ilişki ve geçmişe özlem (nostalji) ortak bir kalıp olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Çocukluğum bu köyde geçti, beni çapadan tut hayvan sağmaya kadar tüm işlerde kullanırlardı. Bizim zamanımızda köy demek tatil demektir. Köyde çok vaktin var, doğada bulduklarınla oynuyorsun, yaratıcı oluyorsun, tencere ve tavayla bile oynayabiliyorsun.” (Kadriye, Kadın, 34)

“Doğduğumdan beri yazlığa giderdik. Deniz kenarı olmasının dışında yemyeşil bir yerdi. Oralarda mutlu hissediyordum kendimi. Yazın geçirdiğim o üç ay çocukluk anılarımın çoğunu oluşturuyor. Anılarımı düşününce içinde bulunduğum çevre gözümün önüne geliyor hep.” (Murat, Erkek, 33)

Kırsal bölgelerde özgür hayatı deneyimleyen gönüllü sadelerin hepsinin ekoloji, eşitlik ve adalet konularına duyarlı olduğu anlaşılmaktadır:

“Hayatım boyunca kadın erkek eşitliğine çok dikkat ettim. Beni aşağı çeken, sen kadınsın yapamazsın gibi şeyleri ve kişileri hep reddettim. Ayrıca insanın davranışları, düşünceleri özgür olmalı. Eşcinselse eşcinsel, nasıl istiyorsa öyle yaşamalı insan.” (Özge, Kadın, 45)

“Ceviz ağaçlarına bir ton ilaç sıktılar. Dikkat ediyorum bir tane kuş konmadı üzerlerine. Atalarımızın çok güzel bir sözü var: “kurda, kuşa, aşa” diyorlar. Kurt da yiyecek kuş da tabii ki cevizi. Yarısını yeseler, gene insanlara kalır. Bir de insanları zehirliyor. Bu cevizleri topluyorsun satıyorsun, bunu bilen bir insanın vicdanı sızlamaz mı ya!” (Can, Erkek, 66)

Eşitlik ve adalet duygularının temelinde bir siyasi parti veya spiritüel bir inanış bulunmamaktadır. İki katılımcı kendilerini Müslüman olarak addetmekte, dördü deist, ikisi ateist ve dört katılımcı ise agnostik olarak kendilerini sınıflandırmaktadır. Hiçbir katılımcı yaşam biçimlerini ve dünyaya bakış açılarını spiritüel inançlarıyla ilişkilendirmemektedir. Tüm katılımcılar sağ tandanslı, neoliberal ekonomik düzen yanlısı, demokratik olmayan ve ayrımcı söylemlere sahip siyasi partilere karşı bir duruş sergilemektedir. Katılımcıların hepsi Türkiye'deki siyasetçileri başarısız bulmakta ve değerlerinin (ekoloji, eşitlik ve adalet) hiçbir siyasi parti tarafından yeterince desteklenmediğini belirtmektedir. Katılımcılar için yakın sosyal çevre, eğitim ve yardım kuruluşları ve sivil toplum örgütleri için para, zaman ve enerji harcama ortak kalıp olarak ortaya çıkmaktadır.

Köylüleşen gönüllü sadeler sosyal açıdan aktif, insanlarla iletişim halinde olmayı seven bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehirden gelen aile üyeleri, iş arkadaşları ve sosyal arkadaşlar gönüllü sadeleri sıklıkla ziyaret etmektedir. Şehir hayatından kopan bu bireyler kimi zaman şehir hayatının sunduğu yoga, dans, seramik ve permakültür kursları gibi deneyimsel/egitimsel aktiviteleri kendi mekânlarında yerine getirebilmektedir. Yurt içinden ve diğer ülkelerden gelerek gönüllü sadelere yardım eden gönüllüler de bir sosyal zenginlik kaynağı olarak görülmektedir. Yurt dışından gelen gönüllülerin tüm dünyayı gönüllü sadelerin ayağına getirdiği dillendirilmekte, bu durum gönüllü sadenin hayatına sosyal bağlamda farklı bir çeşni katmaktadır. Şehirde süregelen kurs, tiyatro, sinema, sergi ve konser gibi eğitimsel/sanatsal faaliyetler kimi zaman şehirlere gününbirlik gidilerek gerçekleştirilmekte, bu faaliyetlere eskisi kadar ihtiyaç duyulmadığı katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. İnternet teknolojisi, şehirde sunulan bu hizmetlerin birçoğunu (evde film/konser izleme, müzik dinleme, eğitim alma, karşılıklı bilgisayar oyunu oynama vb.) sağlayabilmektedir. Tatile gitme isteği gönüllü sadelerde minimumdardır. Kırsalda yaşanan hayat kişisel üretim aktiviteleriyle dolu olsa da, kırsal mekânın aynı zamanda ideal bir tatil alanı olarak algılandığı anlaşılmış, kültür turizmi ve eko-köyler dışındaki seyahatlere hiç gereksinim kalmadığı sıklıkla dillendirilmiştir. Televizyon ise bazı katılımcıların evinde olmasına rağmen neredeyse hiç izlenmemektedir. Kitap okuma, internet/sosyal medya hesapları yoluyla sosyal/teknik konularda bilgilenme ve ekim/dikim/hayvan yetiştirme konularında yeni teknikler peşinde olma davranışı ile sık karşılaşmıştır. Özetle, gönüllü sadeler şehirden uzaklaşmalarına rağmen kişisel gelişimlerine önem veren bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konfor konusunda gönüllü sadeler arasında çeşitli farklar bulunmaktadır. Çamaşır yıkama, yemek pişirme ve banyo yapma gibi günlük aktiviteler için birçok katılımcı

makinelere desteğine başvurmayı tercih etmekte, kimi katılımcılar ise daha ‘doğal’ ve ‘etik’ yaşama motivasyonu ile elektrik ve/veya suyun harcanmadığı basit sistemleri (Ek: Foto dizisi 2) kullanabilmektedir. Kimi katılımcılar, kişisel üretim (tohumlama, çapalama, ilaçlama vb.) sürecinde dahi sıfır tüketim/sıfır atık mottosuyla elektrikli makineleri kullanmayı tercih etmemektedir. Bu sebeple, köylüleşen gönüllü sadelerin doğal yaşamı algılama ve pratiğe dökme açısından ilksel ve çağdaş olarak sınıflandırılması mümkün görünmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırma bulguları, gönüllü sadelerin en başta kendileri ve aileleri için daha iyi bir fiziksel/mental sağlık altyapısına kavuşmak ve özgürleşmek için kırsal bölgelere yerleştiğini, dünyaya olan olumsuz etkinin minimuma indirgenmesi ve olumlu etkinin artırılması gibi toplumsal/evrensel amaçların ise kişisel nedenlere yapışık bir şekilde var olduğunu bize göstermektedir. Gönüllü sadelerin sağlığı koruma isteği ölüm korkusundan kaynaklanmamakta, bu isteğin kanser ve şeker gibi hayat kalitesini düşüren rahatsızlıklardan uzak durma (niteliksiz bir hayat sürdürmeme) ve yatağa bağımlı olmama (özgürlüğünü kaybetmeme) gibi nedenlerle ilişkili olduğu bulgulanmıştır. Kırsaldaki günlük aktivitelerin sağlığa olumlu etkileri katılımcılar tarafından sıklıkla dillendirilmiştir. Tüketim karşıtlığı davranışlarından birisi olan kişisel ve kolektif üretim, köylüleşen gönüllü sadeler tarafından yoğun şekilde uygulanan bir davranış seti olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendine yeterek özgürleşme isteği kişisel üretimin temelinde bulunan motivasyondur.

Katılımcıların dini inanışlarına göz gezdirildiğinde yeni yaşam tarzının spiritüel inanışlarla bağlantılı olmadığı, gönüllü sadeliğin özünde seküler temelli bir davranış olduğu ve bireyin vicdanının gönüllü sadelik pratiklerini yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Başçı'nın (2015, s. 277) işaret ettiği gibi gönüllü sadeler nerede yaşarlarsa yaşasınlar vicdanlarının sesini (Ek: Foto 3) dinleyen bireylerdir. Ortaya çıkan diğer önemli bir bulgu, gönüllü sadelerin geçmişlerinde (özellikle çocukluklarında) doğayla olan haşır neşirlikleridir. Ergenlik ve gençliğinin ilk evrelerinde şehirde eğitim alan, tüketim doygunluğuna ulaşan ve iş piyasasında bir süre debelenmiş birey, kırsal bölgelere yerleşerek çocukluğunun güzel anılarını bünyesinde tekrar yaşamak istemektedir.

Şehirden kopan gönüllü sadeler daha sade bir hayata adım atsalar da, yüksek eğitim/farkındalık ve kişisel gelişim isteği yoğun internet kullanımını tetiklemektedir. İnternet yoluyla şehrin sunduğu birçok hizmet gönüllü sadelerin ayağına gelmekte, şehirde dahi kurulamayan nitelikli sosyal ilişkiler internet sayesinde kurulabilmektedir. Yurt içinden ve diğer ülkelerden gelen gönüllülerin ziyaretleri, benzer dünyalara sahip insanlarla kurulan

dostluklar ve aile/arkadaş ilişkileri gönüllü sadelerin zenginleşmesine ve yalnız hissetmemelerine katkıda bulunmaktadır. Kısacası, kırsaldaki gönüllü sadelik zannedildiği gibi her şeyden elini çekerek inzivada yaşayan bir kişiye değil, şehrin çoklu ilişkilerini nitelikli bir biçimde doğaya getiren bir profile işaret etmektedir.

Gönüllü sadelerin konfor arayışı bireyden bireye değişmektedir. Kimi gönüllü sadeler tüketimlerini ve dünyaya olan olumsuz etkilerini sıfırlamak amacıyla mümkün olduğunca modern araçlardan uzak durmaya gayret etmektedir. Bazı gönüllü sadeler ise elektrikli/gazlı set üstü ocak, fırın, çamaşır makinesi, klozet ve termosifon gibi temel konfor ürünlerine ihtiyaçları doğrultusunda daha olumlu yaklaşmakta, kırsal bölgelerde yaşasalar da modern teknolojinin nimetlerinden yararlanmaktadır. Bununla birlikte evdeki teknolojik ürünlerin sayısı gönüllü sade tarafından rasyonel tüketimin gerektirdiği şekilde kısıtlanmakta, teknolojik ürün ömrü tamamlanıncaya kadar kullanılmaktadır.

Araştırmadaki temel kısıta gelindiğinde; etnografik yöntem, üzerinde çalışılan grupların uzun süreli gözlemlenmesini gerektirmektedir. Lakin finansal ve zamansal kısıtlar, yaşam alanlarının ancak kısa süreli şekilde ziyaret edilebilmesine imkân tanımıştır. Daha uzun süreli gerçekleştirilen çalışmalar veri geçerliği ve zenginliği açısından daha fazla avantaja sahiptir. Gelecekte gönüllü sadelerin kolektif şekilde yaşadığı komün köylerde ek araştırmaların yapılması gönüllü sadeliğin çerçevesinin daha keskin çizgilerle çizilebilmesine olanak tanıyacaktır.

Bu çalışma, uygulayıcılara kırsaldaki gönüllü sadelerin kullandığı mal ve hizmetlerin niteliği ve bunların kullanım amaçları konularında, konvansiyonel sektörlerin dönüşümü yolunda fikir sağlama potansiyeli barındırmaktadır. Örneğin, bir Alışveriş Merkezi'nde (AVM) kurulan bir organik ürün pazarı, AVM'ye hizmet ediyor gibi görünse de, aslında AVM'nin müşterilerini pazarlama farkındalığına ulaştırma potansiyeline sahiptir. Sürdürülebilir mal ve hizmetlerin dizaynı, tüketicilere ulaştırılması ve bu mal ve hizmetlere ilişkin tutundurma faaliyetleri gönüllü sadelerin üretimleri, yaşam tarzları ve beklentileri göz önüne alınarak zenginleştirilebilecektir.

Şehirden kırsala yerleşerek köylüleşen gönüllü sadeler, bünyelerinde şehrin eğitimsel ve deneyimsel altyapısını, köyün ise doğal ve sağlıklı yönünü barındıran bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehirlerin kalabalıklaşması ve emniyetsizleşmesi, işsizliğin ve kanser vakalarının artışı gibi birçok nedenle gelecekte şehirden kırsala göç edenlerin sayısının artması beklenmelidir. 'Köylüleşen şehirlilerin sosyolojisi' gibi yeni alt disiplinlerin çıkışı ile melez hayatlar üzerine çeşitli saha araştırmaların ileride yapılması mümkün görünmektedir.

Bu araştırma, Türkiye’de alanında yapılan öncül çalışmalardan birisi olması sebebiyle bir kaynak niteliği taşıma misyonu taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Alexander, S., & Ussher, S. (2012). Voluntary simplicity movement: a multi-national survey analysis in theoretical context. *Journal of Consumer Culture*, 12(1), 66–86.
- Arnould, E. J., & Wallendorf, M. (1994). Market-oriented ethnography: interpretation building and marketing strategy formulation. *Journal of Marketing Research*, 31(4), 484-504.
- Basci, E. (2016). A critical look at ‘marketing, consumption, and society’ by anti-consumerists: a qualitative and interdisciplinary model of anti-consumerism. *International Journal of Marketing Studies*, 8(5), 15–31.
- Başçı, E. (2015). *Pazarlama ve tüketim toplumuna eleştirel bir bakış: tüketim karşıtlığına ilişkin nitel bir model*. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Cengiz, H., & Torlak, Ö. (2018). Investigating the demographics and behavioural characteristics associated with voluntary simplicity lifestyles in a developed and a developing country: a comparison between US and Turkish simplifiers. *Global Business Review*, 1–13.
- Craig-Lees, M., & Hill, C. (2002). Understanding voluntary simplifiers. *Psychology & Marketing*, 19(2), 187–210.
- De Geus, M. (2013). The transition to green lifestyles based on voluntary simplicity: the difficult road towards enjoyable, graceful and sustainable lifestyles. *Advances in Sustainability and Environmental Justice*, 13, 31–49.
- Elgin, D., & Mitchell, A. (1977). Voluntary simplicity. *Co-Evolution Quarterly*, Summer, 1–31.
- Elgin, D., & Mitchell, A. (2003). Voluntary simplicity: a movement emerges. *Voluntary simplicity: responding to consumer culture*. (Ed: D. Doharty and A. Etzioni). Oxford: Rowman and Littlefield, s. 145-174.
- Etzioni, A. (1998). Voluntary simplicity: characterization, select psychological implications, and societal consequences. *Journal of Economic Psychology*, 19, 619–643.
- Fetterman, D. M. (2010). *Ethnography: step-by step guide*. 3rd Edition. Los Angeles: Sage.
- Goulding, C. (2005). Grounded theory, ethnography and phenomenology: a comparative analysis of three qualitative strategies for marketing research. *European Journal of Marketing*, 39(3/4), 294-308.
- Grisby, M. (2004). *Buying time and getting by: the voluntary simplicity movement*. Albany: State University of New York.
- Hamilton, C., & Mail, E. (2003). Downshifting in Australia: a sea-change in the pursuit of happiness. The Australia Institute, Discussion Paper Number 50, ISSN 1322-5421, 1–43. http://www.tai.org.au/sites/default/files/DP50_8.pdf (Erişim tarihi: 03/07/2019)
- Harvey, L. J., & Myers, M. D. (1995). Scholarship and practice: the contribution of ethnographic research methods to bridging the gap. *Information Technology & People*, 8(3), 13-27.
- Huneke, M. E. (2005). The face of the un-consumer: an empirical examination of the practice of voluntary simplicity in the United States. *Psychology & Marketing*, 22(7), 527–550.
- Kraisornsuthasinee, S., & Swierczek, F. W. (2018). Beyond consumption: the promising contribution of voluntary simplicity. *Social Responsibility Journal*, 14(1), 80–95.
- McGouran, C., & Prothero, A. (2016). Enacting voluntary simplicity: exploring the consequences of requesting consumers to intentionally consume less. *European Journal of Marketing*, 50(1/2), 189–212.

Merriam-Webster Çevrimiçi Sözlüğü. (28/11/2019). Definition of ethnography. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ethnography> (Erişim tarihi: 28/11/2019)

Peyer, M., Balderjahn, I., Seegebarth, B., & Klemm, A. (2017). The role of sustainability in profiling voluntary simplifiers. *Journal of Business Research*, 70, 37–43.

Sertoğlu, A. E., Bozoklu, Ç. P., & Korkmaz, S. (2016). Voluntary simplicity, values and lifestyles: a case of Ankara - Turkey. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 2(1), 21–50.

Shama, A., & Wisenblit, J. (1984). Values of voluntary simplicity: Lifestyle and motivation. *Psychological Reports*, 55(1), 231–240.

Walther, C. S., & Sandlin, J. A. (2013). Green capital and social reproduction within families practicing voluntary simplicity in the US. *International Journal of Consumer Studies*, 37(1), 36–45.

Willis, P., & Trondman, M. (2000). Manifesto for ethnography. *Ethnography*, 1(1), 5–16.

EK

Foto dizisi 1: Kişisel ve kolektif üretim ürünlerinden örnekler (Soldan sağa: Konserve/reçel, keçi peyniri, kurutulmuş sebzeler)

Foto dizisi 2: Konfor arayışında olmayanlar için örnekler (Soldan sağa: Tuvalet, banyo, ocak)

Foto 3: Katılımcı tarafından doğaya verilen önem (Çatının içinden geçen ağaç)

KÜRESELLEŞME, GÜNDELİK HAYAT VE KÜLTÜR ELEŞTİRİSİ

GLOBALIZATION, EVERYDAY LIFE AND CRITIQUE OF CULTURE

Şevket Ercan KIZILAY¹

ÖZET

Bu makalede küreselleşme sürecine yaklaşımlar ortaya konularak, küreselleşmenin yeni sömürgecilik bağlamında anlaşılması gerektiği ve bunun örnekleri olarak kültürel emperyalizm kavramının "kültür" örnek olayları üzerinden açıklanabileceği ifade edilmiştir. Kentsel alanda oluşan gündelik yaşam kültürü bu yeni-sömürgecilik çerçevesinde üst-kodlanan kültürel emperyalizmin kendisini yeniden ürettiği bir alan olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yeni-Sömürgecilik, Kültürel Emperyalizm

ABSTRACT

In this article, approaches to the process of globalization are put forward and it is stated that globalization should be understood in the context of the new colonialism and the concept of cultural imperialism as examples of this can be explained through the case studies of "culture". The culture of everyday life in the urban sphere has been considered as an area in which the new imperialism has been reproduced within the framework of this neo-colonialism.

Keywords: Globalization, New-Colonialism, Cultural Imperialism

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Düzce Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, sevketercankizilay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2750-2786

GİRİŞ

Küreselleşme çok yönlü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakış açısına göre kimi zaman ekonomik açıdan değerlendirilmekte, kimi zaman kültür açısından değerlendirilmektedir. Ekonomik doğasına atıf yapıldığında ulus aşırı şirketlerin küresel egemenliğine vurgu yapılmakta, kültür konusuna yoğunlaşıldığında daha çok homojenleşme ya da farklılık üzerine vurgu yapılmaktadır. Kültüre yönelik bu vurgu küresel tüketim kültürlerinin gelişimini önemli bulmaktadır. Küreselleşme süreci daha çok ulus-aşırı bir akış sürecinin başlaması ile ilişkilendirilmektedir. İnsanların, kültürlerin, eşyaların uluslararası bir düzlemde harekete geçmesini ve sınırların imkânsızlaşmasını açığa çıkarmaktadır. Bu çerçevede şehirler de küresel sermayenin akışa geçirilmesi ve daha verimli bir şekilde işletilebilmesi için yeniden biçimlendirilmiştir. Bu bağlamda küresel şehirler ortaya çıkmıştır. “Küreselleşme ile ilişkili olan ekonomik yeniden yapılanma, şehirlerin rolünü olağanüstü derecede artırmıştır”(Taylor, 2004, s. 192). Ohmae, küreselleşmenin işleyişini “sınırları olmayan dünya” olarak tanımlamaktadır. David Harvey bu işleyişi “zaman-mekân sıkışması” olarak tanımlamakta, Giddens “zaman-mekân ayrışması ve toplumsal ilişkilerin yerinden çıkması” olarak tanımlamaktadır (Ray, 2007, s. 6).

Bu makalede kısaca önce küreselleşmenin ne olduğu ekonomi-politiği üzerinden tanımlanacaktır. Daha sonra küreselleşmenin kültür üzerinden kendini geliştirdiğini ve bunun da yeni-sömürgecilik olarak tanımlanabileceğini, kültürel emperyalizm olarak eleştirildiğini ortaya koyarak, gündelik yaşam kültürü ile küreselleşme arasındaki bağlam ortaya konulacaktır.

KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİ-POLİTİĞİ

Stuart Hall’a (2000, s. 19–20) göre küreselleşme süreci “yeni biçimler”, “yeni ritimler” ve “yeni itici güçler” oluşturmaktadır. 1970’li yıllardaki ekonomik sistemin geçirdiği kriz, küresel piyasanın oluşumu için hazırlayıcı bir ortam oluşturmuştur. Küreselleşme sürecinde birçok uluslararası kurum ortaya çıkmıştır. Bütün bunların en genel işlevi, egemenliğin kavranmasında ve ulus-devletin kavranılışında bir değişikliği sağlamış olmasıdır (Hall, 2000, s. 24). Bu durum Hall’a göre “uluslararası bağımlılıktır”. Bölgesel düzenlemeler ile birlikte artık her bir ulus-devlet, diğer devletler ile bağımlılık içerisine girmiştir. Hall örnek olarak İngiltere’nin NATO’ya girmesini vermektedir (Hall, 2000, s. 24). Hall bu şekildeki küreselleşmenin ayrıca yeni bir küreselleşme olduğunun altını çizmektedir. Önceki küreselleşme, yani bir anlamda Marx ve Engels’in Komünist Manifesto’da analiz ettikleri küreselleşme biçimi, İngiliz temellidir. Ancak bu yeni tür küreselleşme ki bu iletişim devrimi

ile birlikte gündeme gelmiştir, Amerikan kökenlidir (Hall, 2000, s. 27). Küresel kitle kültürü, modern anlamı ile bir kültürel üretim biçimi olarak oluşmaktadır. Bu küresel kitle kültürü, “televizyon” ve “filmler”, “kitle reklamcılığının tarzları” ve “imgeler” tarafından egemenlik altına alınmıştır (Hall, 2000, s. 27). Ayrıca Hall’a göre bu küresel kitle kültürü Batı merkezli bir kültürel formasyonu meydana getirmektedir. Kendi ifadeleriyle belirtmek gerekirse:

“Batı teknolojisi, sermaye yoğunlaşması, tekniklerin yoğunlaşması, Batı toplumlarında gelişmiş emeğin yoğunlaşması ve Batı toplumlarının hikâyeleri ve tahayyülleri: bunlar küresel kitle kültürünün harekete geçirici dinamikleri olarak değişmeden sabit kalmaktadırlar”(Hall, 2000, s. 28).

Küreselleşme süreci en genel anlamıyla toplumlar arasılığı ifade etmeye yarayan bir kavram olarak tasarlanmıştır. Batı ile Doğu’nun iç içe geçmesi ve ortaya melez bir birikimin ortaya çıkacağı varsayılmaktadır. Ancak küreselleşmenin dünya ölçeğinde yaygınlaşması bu beklentilerin bir kenara bırakılmasına neden olmuştur. Bir hayal kırıklığı olarak yaşanan bu sürecin temel nedeni küreselleşmenin beraberinde kapitalizmi de getiriyor olmasıdır. McChesney küreselleşme sürecini şu şekilde açıklamaktadır:

“Yaşadığımız çağa politik, toplumsal ve ekonomik açıdan hâkim olan sistem küreselleşmedir. Küreselleşme kavramı genellikle, ulusüstü alanda yapılanan kapitalizmin açıklanmasında temel bir öneme sahiptir” (McChesney, 2003, s. 7).

David Harvey’in de içerisinde bulunduğu bu neo-Marksist bakış açısı küreselleşmeyi, kapitalizmin dünya ölçeğinde yaygınlaşmasını ve küresel tahakkümü oluşturan bir aygıt olarak kavrarlar. Bu vurguyla küreselleşme basit, kendiliğinden bir süreç olarak görülmez, tam tersine kurgulanan, üretilen ve tasarlanan bir araç olarak tahayyül edilmektedir. Kentsel uzam ile Marksist toplumsal kuram arasında bağlantı kuran David Harvey’in küreselleşme ile ilgili gözlemlerine baktığımızda şunu görebiliyoruz. Küreselleşme, Harvey’e göre, çeşitli devletlerin veya çokuluslu şirketlerin birbirleriyle giriştikleri kâr mücadelesinin ya da yeni pazarlar oluşturma mücadelesinin doğrudan alanı ve destekleyicisi olarak değerlendirilmektedir (Harvey, 2008, s. 74). Küreselleşme ona göre dünyanın nasıl işlediğiyle yakından ilintili bir kavramdır. Harvey küreselleşme sürecini iki ana soru kapsamında ele almaktadır. Bunlardan birincisi “küreselleşme sözcüğü söylemlerimize neden girdi? Onu kim, neden ve hangi siyasal projeye ortaya koydu?” şeklindedir. İkincisi ise “küreselleşme anlayışı siyaseten nasıl kullanıldı? Bu terimi benimsemekle ulusal, bölgesel, yerel işçi sınıfı ve diğer anti-kapitalist hareketler iktidarsızlıklarını mı ifşa etmiş oldular?” şeklindedir (Harvey, 2008, s. 74). Yani bir bakıma küreselleşmenin yeni bir iktidar aygıtı ortaya çıkardığını ve bu iktidar aygıtının da muhaliflerini ortadan kaldırıp kaldırmadığını anlamaya çalışmıştır. Küreselleşme

sözcüğünün yaygınlık kazanması “sömürgecilik”, “emperyalizm” ve “yeni sömürgecilik” gibi kavramların öneminin azalmasına yardımcı olmaktadır (Harvey, 2008, s. 74; Harvey, 1996, s. 420).

Harvey’e göre küreselleşmeyi açıklamak için öncelikle onu yönetsel olarak “süreçsel” bir analize tabi tutmalıyız. Bu yönetsel öneri, küreselleşmenin hangi dinamiklerden beslenerek kendisini oluşturduğunu gündemimize getirir. Harvey’in kendi kelimeleriyle ifade etmek gerekirse “Süreç odaklı bakış açısı, ilk aşamada küreselleşmenin nasıl oluştuğuna ve oluşmakta olduğuna yoğunlaşmamızı sağlar” (Harvey, 2008, s. 75). Bazıları için oldukça masum ve sivil gözükken küreselleşme, Harvey için bütünüyle siyasal bir operasyondur. “Küreselleşme bir süreç, bir koşul veya özgül bir siyasal proje olarak görülebilir” (Harvey, 2008, s. 75). Küreselleşme kelimesinin bir gösterge olarak hizmet ettiği durum, emperyalizm, yeni sömürgecilik gibi yıkıcı gücü yüksek eleştirel kavramların etkisini silmektir. Neo-liberal serbest piyasa savunucularının küreselleşme olarak adlandırdığı olguyu, biraz daha Marksist ya da eleştirel bakan bir kişi “yeni sömürgecilik” olarak adlandırabilir. Bu farklılık doğal olarak küreselleşme olgusuna bakış açılarımızdaki paradigmatik değişkenlikten kaynaklanmaktadır.

Harvey’in kent uzamı üzerinden kapitalizmi neo-Marksist bir bakış açısıyla açıklamak istemesinin nedeni, kapitalizmin kendi içsel krizlerine ancak uzamsal alanlar yaratabilerek çözüm bulabildiğini düşünmesidir. Küreselleşme bu uzam politikasının en radikal biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre küreselleşmeyi bu uzam politikası ekseninde değerlendirmeliyiz.

“Kapitalizm ‘uzamsal çözümler’ bulmadan yapamaz... Krizlerine, çıkmazlarına kısmi çözüm babında ara ara yeni coğrafi düzenlemelere gitmiştir. Hem genişlemiş, hem faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. O halde kapitalizm, kendi imajına uygun bir coğrafyayı sürekli olarak yeniden inşa eder. Tarihinin belirli bir aşamasında sermaye birikimini kolaylaştırmak için belirli coğrafi profiller, ulaşım ve iletişim için üretilmiş alanlar, altyapısal ve uzamsal örgütler üretir. Sonra bunları alaşağı eder; daha ileri bir safhadaki birikime yol açmak için yeniden düzenler. “Küreselleşme” sözcüğü yakın tarihimizin coğrafyası hakkında bir şey anlatıyorsa eğer, tam da altta yatan bu kapitalist uzam üretimi sürecinin yeni bir aşamasını anlatıyordur” (Harvey, 2008, s. 75).

Kapitalizm sermaye akışını sağlama ve kapitalin sirkülasyonunu hızlandırma eğilimi altındadır. Zaman-mekân sıkışması yaratarak, zamanın değerlendirilme biçimini altüst etmektedir. Kapitalizm bir üretim biçimi olarak uzamsal engelleri ve sınırları bozmayı

hedeflemektedir. Ancak kapitalizm bu uzamsal engelleri ancak “sabitlenmiş bir uzam” üreterek altüst edebilmektedir. Bu sabitlenmiş uzam bir coğrafi bahçeyi andırmaktadır. Bu “coğrafi bahçe”de “mekân ilişkileri”, “teritoryal örgütlenmeler” ve emeğin küresel işbölümünün yürütüldüğü “yer sistemleri” bulunmaktadır (Harvey, 1996, s. 412).

Harvey yine bu çerçevede küreselleşmenin algı dünyamıza 1980’ler ile birlikte girdiğini belirtmektedir. Yani küreselleşme 20. yüzyılın bir olgusu olarak görünmektedir. Harvey’e göre şehirleşme ile küreselleşme arasında doğrudan bir ilişki vardır. Ona göre 20. yüzyıl şehirleşme yüzyılı olmuştur. Şehirleşmenin dünya ölçeğinde yaygınlaşması bu döneme denk gelmektedir. Gelecek yıllarda artık insanların üzerinde yaşayacakları, hareket edecekleri yerler kentleşmiş alanlar olacaktır. Yani bir bakıma küreselleşmiş insanın kentsel alanlar üzerinde hareket ettiğini söyleyebiliriz. Küreselleşme kentsel uzamı örgütleyerek genişleme eğilimi göstermektedir (Harvey, 1996, s. 403). Her ne kadar Harvey küresel kapitalist iktidarın kendisine karşı olsa da “kapitalist kentleşmenin küresel sürecinden” kaçmanın imkânsız olduğunu belirtmektedir (Harvey, 1996, s. 414). Ray de 20. yüzyılın başlangıcında dünya nüfusunun çoğunluğunun kırsal alanlarda yaşadığını, ancak 1950’ler ile birlikte dünya nüfusunun sadece %29’unun ve gelişmekte olan ülkelerde de nüfusun %16’sının şehirlerde yaşadığını belirtmektedir. Ancak 2000’li yıllar ile birlikte dünya nüfusunun %50’si ve gelişmekte olan ülkelerin de nüfusunun %41’i şehirlerde yaşamaya başlamıştır (Ray, 2007, s. 140). Ray’in verdiği bu bilginin Harvey’in iddiasını desteklediğini görebiliyoruz.

Küreselleşmenin ekonomi-politiği temelde kapitalizm üzerindeki vurgusuyla ayırt edilmektedir. Bu yaklaşıma göre küreselleşme artık emperyalizmin yeni bir biçimidir. Harvey bu olguyu “yeni emperyalizm” olarak tanımlamaktadır. Yeğenoğlu’nun belirttiği gibi, bu yeni sömürgeciliğin en önemli özelliği merkezsiz olması ve ulus-devlet olmaksızın gerçekleşiyor olmasıdır. Yeğenoğlu’na göre “sömürgeciliğin ajanı artık ulus-devlet değil, doğrudan global şirketlerdir” (Yeğenoğlu, 2002, s. 124). Yeni sömürgecilik ile birlikte kapitalizm ulus-devlet kökeninden ayrılmıştır. Kapitalizm yurtsuzlaşmıştır. Artık “bir ulusun veya bölgenin küresel kapitalizmin merkezi olarak işaretlenmesini imkânsız hale getiriyor”(Yeğenoğlu, 2002, s. 124). Bu küresel emperyalizm ve “kapitalist küreselleşme” ulus-devletlerin otonomisini imkânsızlaştırmıştır. Artık hiçbir toplum veya devlet örgütlenmesi birbirinden özerk değildir. Sermayenin yoğun baskısı ile mücadele etmeyi başaramayan çoğu ulusal devletlerin egemenliği sona ermektedir. Bu gelişme ile birlikte aynı zamanda özerklik nosyonu da ortadan kalkma eğilimi göstermektedir. Yukarıda bahsettiğimiz üzere iletişim ve ulaşım alanlarındaki teknolojik gelişmeler ile birlikte artık ulusal ekonomiler arasındaki sınırlar kalkmıştır. Held’in ifadeleri ile söylersek “Piyasalar ve toplumlar, farklı kimliklerini

korurlarken bile, birbirlerine karşı daha duyarlı hale geliyorlar” (Held, 1995, s. 192). Ulusal bir ekonomi anlayışının olabirliği azalmıştır. Uluslararası finans piyasasındaki hareketlenmeler ulusal hükümetlerin para ve finans politikalarını baskı altına almaktadır. Held’in toplumların birbirlerinden haberdar olmaları vurgusu, Tomlinson’un karmaşık bağlantılılık nosyonu ile yakın bir çağrışım içerisinde gözükmektedir.

Manuel Castells de bu olguyu ele almaktadır. Castells’in tanımladığı biçimiyle küresel ağ içerisinde iç içe geçen toplumlar “ağ toplumu”nu oluşturmaktadırlar. Bu ağ toplumunun yükselişinde bilgi teknolojilerinin gelişiminin önemi büyüktür (Castells, 2000, s. 61). Castells’in analizinde ağ toplumun yükselişi ile birlikte zaman mekânı belirlemeye başlamıştır. Zaman mekânı organize etmektedir (Castells, 2000, s. 407). Bu dönüşüm aynı zamanda modernliğin de dönüşümünü çağrıştırmaktadır. Castells’in belirttiği gibi modernlik saat zamanının toplum ve mekân üzerindeki egemenliği ile tanımlanmaktadır. Bu düşünce Harvey, Giddens, Lash ve Urry tarafından savunulmaktadır (Castells, 2000, s. 463). Castells’in mekânın zaman üzerinde egemenlik kazandığına yönelik fikri, modernlikten “ağ toplumuna” doğru bir geçişin göstergesi olarak okunabilir. Çünkü modernlikte zamanın mekân üzerinde bir egemenliği bulunmaktadır. Bu kavramlaştırmanın aynı zamanda açığa çıkardığı, belli bir merkezin olduğu, diğer bütün toplumların bu merkezden yönetildiği, diğer toplumların da bu merkeze bağıllık ilişkisi içerisinde olduğunu açıklamasıdır. Bu bağıllık ilişkisinin oluşmasının arkasında tarihsel süreçte dünya-ekonomisinin kurulması, ulus-devletlerin kendi kendini belirleme ve yönetme yeteneklerinin imkânsızlaşması ve ekonominin temel bir kurum olarak toplumlar arası ilişkileri belirlemede ana etmen olması yatmaktadır (Taylor, 2004, s. 197). Dünya toplumları arasında kurulan ağ temelde ekonomik bir ağdır. Bütün dünyayı kapsayan sermaye akışlarının ortaya çıkması bunun bir örneğidir. Ancak Castells’in ağ toplumu kavramlaştırması aslında Simmel’in kentsel ilişkilerin ya da metropolitan yaşamın “etkileşimler ağı” olduğu yönündeki iddiasının makro bir açıklanması ya da küresel sisteme entegre edilmiş halidir. Simmel’in bakış açısına göre kentsel alanda metropolitan bir psişe oluşmaktadır. Bu psişe, kırsal psişenin dönüşüm geçirmiş halidir. Ancak Simmel’e göre metropolitan psişe ile kırsal psişe aynı anda ve eş zamanlı bir şekilde varlık gösterebilmektedir. Metropolitan psişe zihinsel yaşamın soyutlamaları ile yoğunlaşmış durumdadır (Miles, 2007, s. 12).

Küreselleşmeyi temelde kapitalist dünya-ekonomisi kavramı aracılığıyla anlamaya çalışan Wallerstein, sermaye birikimi sürecine öncelik verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ona göre küreselleşme süreci, bu sermaye birikiminin yoğunlaşmasının bir biçimidir. Sermaye birikiminin artabilmesi coğrafi olarak çok geniş bir boyuta sahip olan emeğin

işbölümünü yaratabilmesiyle gerçekleşmiştir. Emeğin iş bölümü de akışı gerektirmektedir: metaların akışı, sermayenin akışı ve emeğin akışları gerçekleşmektedir. Bu süreç bir anlamda devletin katı sınırlarının esnemesini gerektirmiş ve bu durum gerçekleşmiştir. Devletlerin sınırları ortadan kalkmıştır. Bu durum “kültürün uluslararasılaşması”nı doğurmaktadır. Kültürün uluslararasılaşması kendisini gündelik yaşamda, yeme alışkanlıklarında, giyim biçimlerinde ve sanatta göstermektedir (Wallerstein, 2000, s. 98). Wallerstein’a göre ayrıca bugün küresel kitle kültürüne karşı bir “kültürel direniş” de başlamıştır. Bu bir anti-sistemik hareket olarak kendisini kuran, örgütlenmiş, düzenlenmiş bir harekettir. Kendiliğinden gelişen doğal bir süreç değil, programlanmış bir sistem karşıtı harekettir (Wallerstein, 2000, s. 100).

Wallerstein yaklaşımına benzer bir şekilde McChesney küreselleşmenin anlamını netleştirdiği bir ifadesinde “küreselleşme ile kastedilen şey, etkin ve geçerli bir ekonominin temel ilkeleri olarak, kâr maksimizasyonuna, serbest mal ve sermaye akışına dönük asgari düzenlemeyi öngören neo-liberal ekonomik politikalarından başka bir şey değildir” demektedir (McChesney, 2003, s. 7-8). Buna bağlı olarak da ulus-devletlerin ortadan kalkarak, şirketlerin çıkarlarının ön plana yerleştiğini belirtmektedir. Küreselleşme süreci ona göre, demokratik değildir çünkü ulusal devletleri “sermayenin çıkarlarına itaat etmeye ya da ekonomik zulümle yüzleştirmeye” zorlamaktadır (McChesney, 2003, s. 8).

“Küreselleşme ve Gündelik Yaşam” isimli çalışmasında Ray gündelik hayatın oluşturucu ve tayin edici failliğine bağlı kalan bir yaklaşımı benimseyerek, küreselleşme sürecinin oluşumunun gündelik yaşam içerisindeki eylemler ve kurumlar tarafından sürdürüldüğünü ve yaratıldığını iddia etmektedir. Ona göre böyle bir küreselleşmiş dünya, entegre bir görünüm, düzenlenmiş ve sorunsuz bir yer olmaktan daha çok, heterojen, eşit olmayan ve çatışmalı bir yapıya sahiptir. Ray’ın kendi ifadeleri ile söylemek gerekirse küreselleşmiş bir dünya “iletişim medyasının tamamen farklı konumlardaki insanların olayları eş zamanlı bir şekilde deneyimlemelerini mümkün kıldığı, sürekli artan bir anda olma halinin olduğu bir dünya”dır (Ray, 2007, s. 1). Bu durum bir anlamda Tomlinson’un “eşzamanlılaştırma” dediği olgudur. Ray aynı zamanda küreselleşme sürecinin kültürel bir melezleşme ve farklılaşma yarattığını ileri sürmekte ve küresel yaşamın daha çok akışkan ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir (Ray, 2007, s. 2). Bu anlamda Ray küresel anlamda bir karma olma sürecini destekleyen neo-liberal eğilim içerisinde gözükmektedir. Küreselleşme bu bakış açısına göre toplumsal ilişkilerdeki zamansal ve mekânsal olarak bir hızlanma ve sıkışmayı oluşturmaktadır (Ray, 2007, s. 5). David Harvey bu durumu zaman-mekân sıkışması olarak tanımlamaktadır.

Jessop'a göre de aynı Ray'in yaklaşımında olduğu gibi, kentler küreselleşmenin getirdiği sorunların en açık bir şekilde gözlemlenebildiği yerlerdir. Jessop'un kendi ifadeleri ile "Bu ekonomik ve toplumsal problemler ve onların toplumsal yeniden üretim ve ekonomik yeni biçimlere yansımaları özellikle şehirlerde apaçık ortadadır" (Jessop, 2000, s. 81). Jessop küreselleşme olgusuna dört hususta yaklaşılması gerektiğini önermektedir. İlki, küreselleşmenin yapısal ve stratejik boyutları arasında bir ayrım yapmak gerektiğidir. Yapısal boyut gelişmede karşılıklı bağımlılığı ifade ederken, stratejik boyut, aktörler ile ilgilidir ve aktörlerin küresel eylem alanına kendilerini uyumlu kılmaları ile ilgilidir. İkinci olarak küreselleşmeyi bir izolasyon olarak ele almak yerine, onu karmaşık karşılıklı etkileşim biçimi olarak görmek gerekmektedir. Bu durum yerelleşme, bölgeselleşme, ulus-aşırı bağlantıların gelişmesi eğilimlerini içerisine almaktadır. Üçüncü olarak, küreselleşmenin çok merkezli doğasını anlamak gerekir. Özellikle Doğu Asya ekonomilerinin Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın küresel hegemonik etkinliğine karşı saldırısını göz önüne almak gerekmektedir. Dördüncü olarak, küreselleşmenin üzerinde gerçekleştiği farklı toplumsal alanları birbirinden ayırt etmek gerekmektedir (Jessop, 2000, s. 82). Küreselleşme zaman-mekân uzaklaşmasını getirdiği kadar Harvey'in kavramı olan zaman-mekân sıkışmasını da meydana getirmektedir. Zaman-mekân sıkışması, maddi ve toplumsal teknolojilere bağlanmış durumdadır ve mekânın zaman tarafından ele geçirilmesini ifade etmektedir (Jessop, 2000, s. 82). Yukarıda gördüğümüz üzere Castells mekânın zaman tarafından ele geçirilmesinin sona erdiğini, artık zamanın mekân tarafından örgütlendiğini belirtmiştir. Wood da bu bakışa uygun bir şekilde zaman-mekân sıkışmasının oluşmasındaki bilgi teknolojilerinin rolünü vurgulamaktadır:

"Telekomünikasyonun yeni biçimleri, üretim ve pazarlamada geliştirilen hızlı yöntemler, yeni tüketim biçimleri, yeni finansal örgütlenme biçimleri, yeni teknolojilerin daralttığı alanlar ve yine yeni teknolojiler sayesinde kazanılan zaman sayesinde gerçekleşmiştir" (Wood, 2003, s. 41).

Harvey bu bağlamda gündelik yaşam içerisinde meta üretimindeki farklılaşmaların oluşmasında mekânın zaman tarafından belirlenmesini önemli bulmaktadır (Harvey, 2003, s. 334). Onun kendi ifadeleri ile söylemek gerekirse:

"...dünyanın mutfakları tek bir mahalde toplanmış durumdadır... Bunun sonucu şudur: yemek, mutfak alışkanlıkları, müzik, televizyon, eğlence türü şeyler aracılığıyla günümüzde dünya coğrafyasını dolaylı biçimde, bir benzeş olarak yaşamak mümkündür. Günlük hayatta benzeşlerin iç içe örülmesi (metalardan oluşan) farklı dünyaları aynı mekân ve zamanda bir araya getirir" (Harvey, 2003, s. 335).

KÜRESEL KÜLTÜR VE ELEŞTİRİSİ

Küreselleşmenin ekonomi-politiği üzerinden bir eleştirisi aynı zamanda “kültür” kavramı üzerinden yürütülebilmektedir. Kültür kavramı Marx’ın kendisi tarafından yeterince dikkate alınan, önem verilen bir kavram olmamıştır. Bunun nedeni Marx’ta ekonomik belirlenimciliğin egemen olmasıdır. Kültür bir üst yapı kurumu olarak değerlendirilmiş, toplumsal örgütlenmenin maddi altyapısı olan üretim ilişkilerinin doğrudan bir sonucu olarak kabul edilmiştir. Ancak Frankfurt Okulu’nun, özellikle de Adorno’nun “kültür endüstrisi” kavramı aracılığıyla Marksist gündeme kültür kavramı yerleşmiştir. Buna göre kültür sadece ekonomik ilişkilerin doğrudan, kendiliğinden bir şekilde gelişen sonucu değildir; Kültür egemen sınıf tarafından üretilen bir hegemonya aracıdır. Kültür aynı fabrikalarda metaların üretilmesi gibi, üretilen bir mal yani metadır. Kültür bir yaşam aracı olmaktan çıkmış, yani antropolojik niteliğini yitirmiş ve bir nesne konumuna gelerek pazarlanabilir olmuştur. Kültür yapay ve yeniden-üretilen bir şey olmuştur. Benjamin bu olguyu “aura”nın çözülüşü ile açıklamaktadır. Buna göre bir sanat eserini sanat eseri yapan şey onun tekilliği içerisindeki başka şeylere benzemezliğidir. Bu da “aura”dır (Benjamin, 2004, s. 52–55). Ancak kapitalist ilişkilerin kendisini hissettirmesi ile birlikte yeniden-üretim egemenlik kazanmıştır. Kopya oluşmaya başlamıştır. Bu da sanat eserinin tekilliğini, benzemezliğini-hakikiliğini ortadan kaldırmıştır. Kitle kültürü de bu süreçten hareketle kurulabilmiştir. Kitle kültürü de yeniden-üretim ve kopya alanıdır. Bu bağlamda eğer kültürü yaşamın içerisindeki bir ânın vazgeçilmezliği ve benzemezliği üzerinden kurarsak, Benjamin gibi, modern kapitalist toplumlarda “kültür”ün kalmadığını iddia edebiliriz.

Dolayısıyla kültürün kendisi ideoloji olarak çerçevelenmektedir. Kültürün böyle bir bağlama oturtulması, kültürün ne denli önemli olduğuna işaret etmektedir. İngiltere’de kurulan Kültürel Çalışmalar Merkezi de böyle bir sorunsaldan hareket etmektedir. Kültürel pratikleri iktidar ile olan eklemlenme biçimleri bağlamında incelemeye çalışırlar. İktidarın kültürel pratikleri biçimlendirmesi konusunda oldukça duyarlıdır (Sardar ve Loon, 1997, s. 9) Kültür üzerinden işleyen hegemonik süreç nasıl oluşmaktadır? Kültürel pratikler aracılığıyla söylem (discourse) nasıl işleyiş göstermektedir? Böylelikle sıradan gündelik yaşam içerisindeki birçok nesnenin arkasındaki ideolojik operasyonu gözler önüne sermektedirler. Bu kültürel nesnelere tarafından dolayımlanmış bireyin içerisinde kendisini farkında olmadan bulunduğu sosyalleşme ortamı temelde ideolojinin kurucu ilkesini meydana getirmektedir. Bu ekolün yorumuna göre iktidar toplumsal alana sirayet etmiştir. Bütün toplumsal kimlikler egemen sınıfın hegemonya kurma sürecinde ortaya çıkardığı tuzaklardır.

Küreselleşmenin olumlu tarafları olduğu kadar olumsuz taraflarının da olduğu reddedilmeyecek bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Hatta daha da ileri giderek 21. yüzyıl sosyal bilimlerinin, özellikle de eleştirel bir bakış açısına sahip bir sosyal bilim geleneğinin de olduğunu dikkate aldığımızda, en öncelikli olarak sorgulanması gereken konu küreselleşme ve onun toplumsal/kültürel sonuçlarıdır. Tomlinson küreselleşmenin olumsuz sonuçlarının farkında olarak, bu “karmaşık bağlantılılık” durumundan rahatsızlık duyan, bu büyük süreci “kâbus” olarak nitelendiren çok fazla sosyal bilimcinin olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bakış açısına sahip aydınlar, küreselleşmeyi “Amerikanlaşma” ya da daha geniş bir ifade ile “Batılılaşma” ile aynı anlam yoğunluğuna sahip bir kavram olarak tartışmaktadırlar. Bu tartışma gündeminin en göze çarpan ifadesi “kültürel emperyalizm” kavramıdır. Bu kavram 1960’lı yılların eleştirel ikliminde “radikal eleştiri”nin bir kavramı olarak ortaya çıkmıştır (Tomlinson, 1999, s. 13). Tomlinson’a göre kültürel emperyalizm kavramı “küresel bir kültürün bir şekilde hegemonik bir kültür olma eğiliminde olduğu düşüncesi”ni açıklamaktadır (Tomlinson, 2004, s. 113). Tarihsel süreç içerisinde oluşan küresel kültür düşüncesinin kötümser bir şekilde ele alınması, yazara göre, XX. Yüzyılın sonunda kesin ve açık bir görünüm elde etmiştir (Tomlinson, 2004, s. 113). Küresel kültüre yönelik kültürel emperyalizm vurgusunun eklenmesinde 1980 sonrası kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının ve teknolojik gelişmelerin etkisi çok büyüktür. McLuhan’ın kavramıyla “küresel bir köy”e dönüşen yeni dünya, farklılıkları aynılık içinde eritmiştir. Freidman’a göre kültürel emperyalizm, “Amerikan değerlerinin, tüketici mallarının ve yaşam tarzlarının yayılması” olarak tanımlanmaktadır (Tomlinson, 2004, s. 114).

Tomlinson’a göre her ne kadar içerisinde çelişkili yönler barındırsa da kültürel emperyalizm tezi birçok söylemi bir araya getirmektedir. Bu “tahakküm söylemleri”nin, “Amerika’nın Avrupa üzerindeki, ‘Batı’nın dünyanın ‘geri kalanı’, merkezin çevre, modern dünyanın hızla kaybolmakta olan geleneksel dünya, kapitalizmin neredeyse her yer ve herkes üzerindeki tahakkümü”nden oluştuğunu ileri sürmekte bir sakınca yok gibidir (Tomlinson, 2004, s. 115). Bu söylemlerin ortak iki “distopik öngörüsü” bulunmaktadır. İlki “küresel kültürün küresel kapitalizmin metalaştırıcı pratiklerinin tahakkümü” altında olmasıdır. İkincisi ise “batı kültürünün küresel tahakküm tehdidi”nin olmasıdır (Tomlinson, 2004, s. 115). Birinci distopik öngörü çerçevesinde ele alınan sorunsalda temel çıkış noktası çokuluslu ve ulusötesi şirket kapitalizminin ürettiği kültürel ürünlerin, küreselleşmiş kapitalist bir tekkültürün yayılmasına neden olmasıdır. Geç kapitalizmin kültürel mantığı çerçevesinde işleyiş gösteren yeni kapitalist kültür, tüm ulusal kültürlerin bu alan içerisine dâhil edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu bakış açısının en güçlü savunucusu olarak Marksist kuramcı

Schiller ön plana çıkmaktadır. Tomlinson’a göre Schiller “Amerikan kapitalizminin tahakküm gücünü vurgulamış, sonradan sermayenin uluslar arası tabiatının giderek farkına varıp, eleştirisini daha genel olarak ulusötesi şirket sektörüne yöneltmiştir” (Tomlinson, 2004, s. 116). Buradan da hareketle yeni kapitalizm biçiminin ulusötesi şirketler tarafından oluşturulduğunu iddia edebiliriz. Schiller’e göre bu şekilde oluşan bir uluslararası sermaye kültür üretimi süreci olarak da Amerikan kültürünü bütün dünya ölçeğinde yaygınlaştırmaktadır. Bu yaygınlaşmanın da temel nedeni olarak kültürel ürünlerin yaygınlaşmasını, gündelik hayat içerisinde kullanımlarının mümkün olması ile açıklamaktadır. Tomlinson, Schiller’in vardığı sonucu şu şekilde özetlemektedir:

“Kapitalizm sadece küresel ekonomi-politiği tanımlayıp yapılandırmakla kalmamakta; bu süreç içinde, şirket kapitalizminin ve tüketiciliğin değerlerini ve yaşam felsefesini taşıyan ticarileşmiş medya ürünlerinin dağıtım yoluyla küresel kültürü de belirlemektedir”(Tomlinson, 2004, s. 116–117).

Burada Schiller’in küresel bir tekkültürün ortaya çıkmasında en fazla önem verdiği olgu, medya veya bir başka ifadeyle kitle iletişim araçlarının rolüdür. David Clark da bu bakış açısına paralel bir yorumda bulunarak, küresel bir toplumun oluşmasında “nakliyat” ve “iletişim” alanındaki ilerlemelerin/gelişmelerin rolüne dikkat çekmektedir. Bu gelişmeler bütün uzaklıkları ulaşılamaz kılan sınırların ya da engellerin üstesinden gelmiştir. Fikirlerin ve insanların dünya ölçeğinde hareket edebilmelerini “kolay ve ucuz” bir hale getirmiştir. Bütün kapalı ve yerleşmiş toplumsal ağlar açık ve etkileşimlere uygun bir konuma getirilmiştir. Telekomünikasyon, videolar ve dünya ölçeğindeki bilgisayar ağının birbirleriyle eklenmesi küresel toplumun oluşmasında başrol oyuncularındır (Clark, 2003, s. 12). Clark ve Schiller’in bu gözlemlerini birlikte yorumladığımızda iletişim ve bilgisayar alanındaki teknolojik devrimlerin küreselleşme ve küresel bir toplumun oluşmasında temel önemde olduğunu görebiliriz. Eğer bu teknolojik dönüşümler ya da keşifler olmasaydı, küreselleşme sürecinin başlayamayabileceğini iddia edebiliriz.

Schiller, Herman ve McChesney küreselleşme sürecinde “medya sistemleri”nin önemine dikkat çekmektedirler. Küresel medya şirketlerinin birkaç ulusötesi şirketin tekelinde olmasını dikkat çekici bulurlar. McChesney’in ifadeleri ile “...küreselleşmenin dünya genelindeki hâkim oyuncuları, on yıldan fazla bir süreden beri ulusal sınırların ötesindeki Pazar ve üretimi bütünleştiren birkaç yüz şirkettir” (McChesney, 2003, s. 7). “Küresel şirket ideolojisi” aracılığıyla küresel bir kapitalist kültürün kültürel hegemonya oluşturduğunu iddia ederler (Tomlinson, 2004, s. 117). Medyanın, özellikle de televizyonun bu şekildeki bir kültürel hegemonya aracı olarak kullanılmasının, birçok medya kuramcısını ve kültür

kuramcısını etkilediği de açıktır. Tomlinson televizyonu “yersizyurtsuzlaşma”nın temel bir aracı olarak yorumlamaktadır. Çünkü televizyonların en güvenli ve korunaklı alan olarak tanımlanan “ev”in mahrem sınırlarını altüst ettiğini vurgulayarak, içerisi ile dışarıyı arasındaki ayrımı imkânsızlaştırdığını iddia etmektedir. Bu geniş eleştirel eğilim neo-Marksist bir yaklaşıma sahiptir (Tomlinson, 2004, s. 118). Bu neo-Marksist yaklaşımlar küreselleşme ile ilgili analizlerinden, kültürel alanın tektipleştirilmesini dünya ölçeğinde yayılan kültürel ürünlerdeki “standartlaşma” ve “yakınlaşma” durumları üzerinden açıklamaya çalışmaktadırlar. Giyecekler, yiyecekler, müzik, film, televizyon gibi birçok kültürel ürün üzerindeki dünya ölçeğindeki yakınlaşma ve benzeşme ya da tektipleşme boyutlarını analiz ederler. Bu bağlamda ortaya “Mcdünya”, “Coca-kolonizasyon”, “McDonaldlaştırma”, “McDisneyleştirme” gibi kavramlar çıkmıştır. Tomlinson burada devreye girerek, bu tektip kültürel ürünlerin dünya çapında yaygınlaşmasından hareketle “küresel tek kültür”ün ortaya çıktığını iddia eden bu neo-marksist yaklaşımların kültür anlayışının çok dar ve sınırlı olduğunu iddia ederek, bu yaklaşımları radikal bir biçimde eleştirmektedir. Tomlinson’a göre, kültürü sadece bu tür kültürel nesnelere indirgemek, hatta bu kültürel ürünlerin yerellik üzerinden tahakküm edici ve belirleyici/tayin edici bir etkisinin olduğunu söylemek, yerelliğin sentezleyici ve melezleyici etkisini ya da yeteneğini görmezden gelmek demektir. Tomlinson’a göre bu tür kültürel ürünlerin dünya çapında yaygınlaşmasının reddedilmesi mümkün değildir. Ancak bu kültürel ürünler tek taraflı olarak etki ettikleri kültürleri yok etmezler; tam tersine yerel kültür tarafından alınılanarak yeni bir görünüm ve işlev edinirler. Dolayısıyla bu kültürel nesnelere hiçbir “ideolojik” etkisi söz konusu değildir. Küresel kültür tahakküm edici değildir ve aynı zamanda da hegemonik bir güç değildir. Etkileşim karşılıklıdır. Kültürel süreç içerisindeki etkileşimler, bu eleştirel neo-marksist yazarların iddia ettiğinin tersine tek yönlü değildir. Kendisinin ifadeleriyle söylemek gerekirse “Kültürel/coğrafi bölgeler arası hareketler, daima yorum, tercüme, mutasyon, uyarlanma ve ‘yerelleştirme’ içerir; çünkü alıcı kültür diyalektik bir usulle, ‘kültürel ithaller’ üzerine kendi kültürel kaynakları üzerinden bağlantı kurar”(Tomlinson, 2004, s. 119). Hannerz ve Appadurai gibi sosyal bilimciler bu çizgi içerisinde bulunmaktadır.

SONUÇ

Tomlinson Howes’in kitabından Coca-Cola ile ilgili yaptığı uzun alıntıda Cola-Cola ürününün küresel bir bağlamı olmasına karşın, onun nasıl alıcı kültür tarafından yoruma tabi tutulduğunu, De Certeau’nun kavramı ile söylediğimizde, nasıl “üretildiğinin”, nasıl farklı bir şekilde anlamlandırıldığının önemine dikkat çekmektedir. Coca-Cola birçok bölgede “yerli bir

ürün” olarak algılanmaktadır (Tomlinson, 2004, s. 120). Bu örneğin de gösterdiği üzere kültürel ürünlerin küresel bir homojen tek kültüre yol açtığını iddia etmek o kadar da kolay değildir. Böyle bir yaklaşıma gidebilmek için, yani küresel bir tekkültürün farklılıkları aynılık içinde asimile ettiğini iddia edebilmek için daha geniş ve kapsayıcı bir “kültür kuramına” ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak Tomlinson’un fark edemediği nokta şurada yatmaktadır. Küresel ulusötesi şirket kapitalizmi tarafından kontrol edilen tüketim piyasası, kendi içinde iddia edildiği gibi özerk midir? Yani piyasadaki davranışlar toplumsal iktidar kurumları tarafından desteklenmiyor mu? Bizim bakış açımıza ve yukarıda kısmen Kültürel Çalışmalar ekolünün iddialarına dayanarak iddia ettiğimize göre “bir kültür üretimi” süreci veya bir başka ifadeyle “özneleştirme” (subjection) süreci söz konusu değil midir? Bu bağlamda Coca-Cola örneğine döndüğümüzde, alıcı kültürün üyeleri Coca-Cola ürününü/metasını nasıl bilmektedirler? Onlara bunun bir “içecek” olduğu öğretilmemiş midir? Dolayısıyla alıcı kültürün üyelerinin, yerel insanların bu küresel kapitalizmin çoğulcu ürünlerini çok yönlü bir yoruma tabi tuttuğu, bunları bu şekilde yerelleştirerek küresel toplum ile iletişim kurabildikleri iddiası “ikinci aşamaya yoğunlaşan” bir iddiadır. “Birinci aşamada” ise “kültür üretimi süreci” ve “alışkanlıkların edindirilmesi” süreci söz konusudur. Ancak bu aşamadan sonra üyeler geç kapitalizmin kültürel mantığı ile uyum ve ahenk içerisinde yaşam pratiklerini uygulamaya geçirebilmekteler. Bundan dolayı küreselleşmenin çoğulluk getirdiğini iddia eden Tomlinson gibi düşünürlerin (Giddens’ı da bu gruba rahatlıkla dâhil edebiliriz) yanıldıkları nokta bu insanların kapitalist kültür aracılığıyla farklılık kazanmalarındadır. Kapitalizm içinde çokluğa ancak bir koşulla izin vermektedirler. Tek kural kapitalist olma şartıdır. O zaman biz şunu sorabiliriz: İnsanlar kapitalizm içerisinde ne kadar çoğul bir yaşam desenine sahip olabilirler? Wood’un dediği gibi “kapitalizm demokrasiye karşıdır”.

Bugün itibariyle kentler metropollere dönüşmektedir. Metropolün gündelik yaşam rejimini tüketim toplumu üst-kodlamaktadır. Küreselleşmenin taşıyıcısı olan yeni orta sınıf bu toplumun en aktif aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni orta sınıfın gündelik yaşam pratikleri tümüyle bu küresel kültürü yeniden üretmekte hem de onu rutinleştirmekte ve sıradanlaştırmaktadır. Marc Auge’nin üstmodernliğin antropolojisi olarak tanımladığı bu mekânsal bağlamlarda yapılacak mikro odaklı yerel etnografilere ihtiyaç olduğu görülüyor. Güvenlikli sitelerde yaşayanlar ile yeni orta sınıf yaşam tarzı arasında nasıl bir ilişkisellik bulunmaktadır ya da tersinden sorarsak, prekarya AVM’leri kullanmakta mıdır? O zaman şunu da sorabiliriz. Bu mekânlar kimler için var? Toplumdaki sadece belli bir azınlığa tekabül eden “küresel elitlerin” imtiyazlarına mı tahsis edilmiş durumdadır? Kentsel alanların bu bağlamda yeni sömürgeciliğin kendisini yeniden ürettiği özgün bağlamlar oluşturması

açısından önemli olduğu görülmektedir. Tüketim toplumu gündelik yaşam pratikleri ile kendisini kurmaktadır. Dolayısıyla bir itiraz, direniş ve alternatif bir programın başlatılabilmesinin tek imkânı, gündelik yaşamın ritmini değiştirmektir. Nasıl yaşadığımız ve ne yaptığımız, vaktimizi nasıl geçirdiğimiz, nasıl konuştuğumuz, tüm bunlar bizzat oluşturucu ve önemlidir. Dolayısıyla bu mikrolojik bağlamlar üzerinden nasıl yeni-sömürgecilik tarafından ele geçirildiğimizi deşifre etmeli ve günceli, işlemekte olanı mekân etnografileri ile belgelemeliyiz.

KAYNAKÇA

- BENJAMIN, W. (2004). Pasajlar. (Çev: A. Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- CASTELLS, M. (2000). The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers.
- CLARK, D. (2003). Urban World/Global City. London: Routledge
- HALL, S. (2000). The Local and the Global: Globalization and Ethnicity. A. D. King (Ed). Culture, Globalization and The World System içinde. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- HARVEY, D. (1996). Justice, Nature and the Geography of Difference. Oxford: Blackwell Publishers.
- HARVEY, D. (2003). Postmodernliğin Durumu. (Çev: S. Savran). İstanbul: Metis Yayınları.
- HARVEY, D. (2008). Umut Mekânları. (Çev: Z. Gambetti). İstanbul: Metis Yayınları.
- HELD, D. (1995). Ulus-Devletin Çöküşü. S. Hall ve M. Jacques (Ed.). Yeni Zamanlar içinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- McCHESNEY, W. R. (2003). Küresel İletişimin Politik Ekonomisi. McChesney vd. (Ed.). Kapitalizm ve Enformasyon Çağı içinde, Ankara: Epos Yayınları.
- MILES, M. (2007). Cities and Cultures. London: Routledge.
- RAY, L. (2007). Globalization and Everyday Life. London: Routledge.
- SARDAR, Z. ve LOON, B. V. (1999). Introducing Cultural Studies. Cambridge: Icon Books.
- TAYLOR, J. P. (2004). World City Network: A Global Urban Analysis. London: Routledge.
- TOMLINSON, J. (1999). Kültürel Emperyalizm. (Çev: E. Zeybekoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TOMLINSON, J. (2004). Küreselleşme ve Kültür. (Çev: A. Eker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- WOOD, E. M. (2003). Modernizm, Postmodernizm ya da Kapitalizm?. McChesney vd. (Ed.). Kapitalizm ve Enformasyon Çağı içinde, Ankara: Epos Yayınları.
- YEĞENOĞLU, M. (2002). Küreselleşen Dünyada Çokkültürcülük ve Konukseverlik. Toplum ve Bilim, No. 92, ss. 120–137

ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMAR: TÜRKİYE’DE MEDYADA TEMSİLİ

CHILD SEXUAL ABUSE: MEDIA REPRESENTATIONS IN TURKEY

Özlem AYDOĞMUŞ ÖRDEM¹

ÖZET

Tarihsel olarak insan ve toplum bilimleri alanında çocuklar ve çocukluk sosyolojisi ile ilgili çalışmalar 1950’lerden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlardan biri de çocuk istismarıdır. Çocuğa yönelik cinsel istismar, dünyada ve Türkiye’de çözülemeyen en önemli sorunlardan biridir. Bu konuda akademik çalışmalar yapılmasına ve çeşitli öneriler getirilmesine rağmen çocuğa yönelik cinsel istismarın önlenemediği görülmektedir. Medyanın cinsel istismarı hem içerik hem de başlık olarak yansıtma tarzı toplumdaki her bir birey için önemlidir. Medyanın bu soruna etkisi son dönemde epeyce çalışılmıştır. Bu çalışma, 2014-2016 yılları arasında 6 gazetede çocuğa yönelik cinsel istismarı konu edinen gazete başlıklarından (N=142) ve gazetelerdeki pankartlardan (N=40) elde edilen verileri içerik analiz tekniğiyle incelemeyi hedeflemiştir. Sonuçlar, gazete başlıklarının odak noktasını, çocuğa yönelik cinsel istismar, cinsel istismar sonucu ceza, öneriler ve çocuk gelin içerirken, seminer, rıza gösterme, protesto ve internet üzerinden cinsel istismar ise ikincil öneme sahiptir. Pankartlarda ise çocuğun sessizliğine/suskunluğuna, bedenine, çocuk gelinlere ve siyasi protestolara vurgu yapılırken, çocuk haklarına, örtük istismara, oyuna ve her yerin istismar edildiği ile ilgili öğelere daha az değinilmiştir. Sosyal diyalog aracılığı ile çocukların sessizlik kültürünün konuşma kültürüne dönüşmesi gerektiği çalışmada ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca çocukların kendi seslerinin duyurabileceği platformlar oluşturulmalıdır. Çocuklar sosyal, bürokratik, politik ve akademik yaşamın her aşamasında aktif olarak rol almalı ve kendi seslerinin duyurmanın yanı sıra eleştirel bir bakışla düşüncelerini özgürce paylaşabilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, İstismar, Çocuk istismarı, Medya, Cinsel İstismar

ABSTRACT

Historically, studies on the sociology of children and childhood have started to emerge in the field of human and social sciences since 1950s. One of these problems is child abuse. Sexual exploitation of children in the world and in Turkey is one of the most important unresolved issues. Despite academic studies and various suggestions, sexual abuse against the child cannot still be prevented. The way that media sexual exploitation reflects both content and title is important for every individual in society. The impact of the media on this problem has been considerable in the recent period. This study aimed to examine the data obtained from newspaper titles (N = 142) and banners in the newspapers (N = 40) about sexual abuse of children in 6 newspapers between 2014 and 2016 using content analysis technique. Conclusions include secondary focus if the focus of the newspaper headlines is on seminars, consent, protest, and sexual abuse on the Internet, including sexual exploitation of children, sexual exploitation penalties, proposals and child welfare. In the banners, emphasis was mostly given to the silence of the child, the body, the children's brides, and the political protest, and elements such as the child's rights, implicit exploitation, playfulness and abuse were addressed relatively less. Through social dialogue, children's silence is emphasized in the study of the need to transform the culture of silence into the culture of sharing and speaking. In addition, platforms should be established where children can make their own voices heard. Children should be actively involved in every stage of social, bureaucratic, political and academic life, and should be able to share their thoughts freely with a critical view as well as making their own voices heard.

Keywords: Children, Abuse, Child Abuse, Media, Sexual Abuse

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Toplum ve İletişim Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-9896-3037

GİRİŞ

İnsan ve toplum bilimleri alanında çocuk ve çocukluk sosyolojisinin tarihsel olarak geç ortaya çıkması çocuk konusunda önemli sorunların gündeme gelmesini geciktirmiştir. Çocuk sosyolojisi ile karşılaştırıldığında, çocuk psikolojisi ve çocuk psikiyatrisi daha fazla ön plana çıkmıştır. Ayrıca, çocukluk sosyolojisi uzun süre batı temelli gelişimsel psikolojinin etkisinde ve gölgesinde kalmıştır (Gürdal, 2013; Okumuş, 2009; Tezcan, 2012). Çocuk ve çocukluk sosyolojisinin post-yapısalcılık ve post-modernizm ile 1960'lı yıllarda ortaya çıkması çocuk ile ilgili sorunların da yeterli düzeyde ele alınmamasına neden olmuştur, çünkü post-yapısalcı kuramlar, yapısalcı kuramların tersine dili ve söylemi ön plana çıkararak toplumda değişim yaratmayı hedeflemiştir. Türkiye'de bu düzenleyici söylem alanının çocuk konusunda yeterli etkiyi yaratmadığı düşünülmektedir. Özellikle son yıllarda çocuklarla ilgili farkındalık çalışmaları ve çocukların problemleri ile ilgili akademik çalışmalar artmıştır. Bu sorunlardan biri de çocuk istismarıdır (Altuntaş & Altınova, 2016; Bulut, 2016; Christensen, 2018; Çakmak, 2013; Popović, 2018; Sanberk, Emen & Kabakçı, 2017; Şirin, Oktay, Altun, 2013; Yıldız & Sümer, 2010).

Son yıllarda çocuğa yönelik cinsel istismar çalışmalarının insan ve toplum bilimleri alanında ciddi artış gösterdiği görülmektedir. Çünkü cinsel istismar küresel ölçekte yaşanan bir sorundur. Cinsel istismar, çocuktan yaşça büyük bir bireyin, kendi cinsel tatmini için, çocuğa yönelik her türlü cinsel eylemi olarak tanımlanmakta olup (Berkmen & Seçim 2018; Beyazıt, 2015; Oral ve ark., 2001), diğer istismar türlerinden farklı olarak, çoğunlukla uzun sürelidir ve yıllar boyunca fark edilmeden devam edebilmektedir (Akbaş, 2001; Kempe & Kempe, 1980; Oral ve ark., 2001). Söylemsel düzlemde çocukla ilgili kullanılan dilin olumsuz olması cinsel istismarı bir anlamda pekiştirmiştir ve yeni bir söylem düzeni son yıllarda oluşturulamamıştır (Christensen, 2018; Çakmak, 2013; Popović, 2018; Sanberk, Emen & Kabakçı, 2017; Şirin, Oktay, Altun, 2013; Yıldız & Sümer, 2010).

Finkelhor (2009) cinsel istismarı, yetişkin bir erkeğin çocuk yaştaki birinden cinsel olarak doyum sağlaması olarak tanımlamaktadır. Topçu (2009a) saldırının çocuk istismar olarak nitelendirilebilmesi için 18 yaşından küçük bir çocuğa veya ergene karşı yapılmış olması gerektiğini belirtmektedir. Keser, Odabaş ve Elibüyük (2010) ise çocuk istismarını daha geniş bir çerçevede alıp söylemsel üretimden fiziksel temasa kadar olan tüm boyutları bu tanımında içinde görmektedir. Çocuk istismarı, çocuğun bireyselliğine, onuruna, kişilik haklarına, sosyal yaşamına, psikolojik durumuna, çocuk haklarına ve çocuğun diğer tüm boyutlarına olumsuz etkide bulunabilen faktörleri içermektedir (Acehan, Bilen, A., Ay,

Gülen, Avcı & İçme, 2013; Akbaş, 2001; Berkmen & Seçim 2018; Ovayolu, Uçan & Serindağ, 2007; Pelendecioğlu ve Bulut, 2009; Sanberk, Emen & Kabakçı, 2017; Taner ve Gökler, 2004; Tıraşçı & Gören, 2007; Yılmaz,İşiten,Ertan & Öner, 2003). Bu faktörlerin herhangi biri, henüz çocuk istismarında yeterli düzeyde araştırma olanağı bulamamıştır. Şu anda Türkiye’de çocuk istismarı ile ilgili yapılan çalışmalar parçalı olarak yürütülmektedir. Çocuk istismarı ile ilgili tanım arayışı sosyoloji ve diğer disiplinlerde devam etmektedir. Bu konuda geçerli tanımlardan birisi de cinselliği içeren her türlü sözlü, yazılı, psikolojik ve fiziksel unsurdur (Keser, 2016; Wolfe, 1998). Fiziksel olarak çok basit dokunmalar olabileceği gibi zorlama derecesinde şiddet içeren dokunmalar da cinsel istismar tanımları içinde olabilir. Literatürde cinsel istismar ile ilgili çok farklı tanımlar yapılmasına rağmen en kapsamlı tanım çocuğa dokunma ile tecavüz arasında süreklilik arz etmesi olarak ön plana çıkmaktadır (Özer, Bütün, Beyaztaş ve Engin, 2007). Bu çalışmada cinsel istismar en dar anlamıyla, çocuğa temasın olduğu tanım çerçevesinde ele alınmıştır.

Çocuğa yönelik cinsel istismar sonuçları çok katmanlı olabilmektedir (Finkelhor, 1994; Topçu, 2009b). Türkiye’de ve dünyada bu istismar türü çocuklar ve aileler tarafından anlatılmadığı için genelde gizli kalmaktadır ve bazen bu olayların ortaya çıkması rastgele olmaktadır. Bu yüzden bu sorunun alanda çalışılması oldukça zordur (Finkelhor, 2007). Çocuk istismarının önlenmesine yönelik seminerler, raporlar, medya çalışmaları, üniversitedeki çocuk ile ilgili birimler ve merkezler artmasına rağmen, Bakır ve Kapucu (2017) UNICEF verilerine göre 2006’da 0-17 yaş aralığına bakıldığında, cinsel istismar %42.5 iken, 2018’de %58.8’e yükseldiğini göstermektedir ve çocuk istismarı olaylarında bir azalmanın olmadığı görülmektedir. Akbaş ve Turan (2011) çocuk istismarının, sadece çocukları değil, toplumu da derinden etkileyen birçok sonucu olan önemli bir olgu olduğunu belirtmekte ve Türkiye’de çocuk istismarına yönelik akademik ve alan çalışmalarının göreceli olarak yetersiz olduğunu vurgulamaktadırlar. Benzer şekilde, Koçtürk ve Yılmaz (2018) da çocuk istismarının son dönemde arttığını fakat çalışmaların aynı oranda artmadığından bahsetmektedir. Tekindal ve Özden (2016) de istismara uğrayan çocuklarla ilgili önlemlerin ve koruyucu merkezlerin yetersiz olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, artan çocuk istismarı oranı ile akademik çalışmaların oranı arasında anlamlı bir ilişki olmayabilir.

Bu çalışma çocuğa yönelik cinsel istismar olayını medya aracılığı ile incelemeyi hedeflemiştir. Gazetelerden ve pankartlardan toplanan verilerle medyanın cinsel istismarı ele alma biçimleri analiz edilmiştir.

ARAŞTIRMA SORULARI

Bu araştırmada çocuğa yönelik cinsel istismarın medyaya yansımaları ele alınmıştır. Gazetelerin içeriğine göz önünde bulundurulmadan sadece gazete başlıkları ve pankart cümleleri incelenmiş olup aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Gazete başlıkları çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili hangi kategoriler ön plana çıkarmaktadır?
2. Pankartlar çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili hangi kategorileri daha sık kullanmaktadır?
3. Gazete başlıklarının ve pankartların çocuğa yönelik cinsel istismar olayından sonra kullanılan kategoriler açısından aralarında ne tür farklılıklar ve benzerlikler vardır?

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği ile belge niteliğinde olan gazetelerden ve pankartlardan elde edilen verileri incelemiştir. İçerik analizi araçsal model (George, 1959) ve temsilî model (Osgood, 1959) ile temelde yapılmaktadır. Araçsal modelde bağlam ve koşullar önemlidir. Fakat temsilî modele göre iletişimde önemli olan şey mesajdaki mevcut sözcük sistemlerinin içeriğinin ne söylediğidir. Mesajın dışına çıkılmamasına dikkat edilir (Osgood, 1959). Bu çalışmada bağlam ve koşullar dikkate alınmadan sadece gazete başlıkları ve pankartlardaki cümleler üzerinden, temsilî model ile yapılmış bir içerik çalışmasıdır. Dolayısıyla sadece sözcük sistemleri temelde kategorileştirilmiş ve kodlanmıştır. Dağılım nicel bir nitelik kazandığı için temsilî model temelinde nicel bir içerik analizidir. 2014-2016 yılında çocuğa yönelik cinsel istismar haberini internet üzerinden yapan 6 ulusal gazete (Hürriyet, Sözcü, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Vatan, Habertürk) tirajları göz önünde bulundurularak çalışmaya alınmıştır. Bu gazeteler 2014-2016 yılları arasında tiraj sıralamasında ilk 20'de yer almaktaydı ve ulaşılabilir örneklem aralığındaydı. Ayrıca 2014-2016 arası çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili internet üzerinden 40 pankart verisine ulaşılabildiği görülmüştür. Bu verilere ulaşırken gazete ayrımı yapılmamıştır. Her bir yıl için 10 haber başlığı (toplamda 180 başlık) hedeflenmesine rağmen örnekleme alınan gazetelerin bazılarında 10'dan daha az çocuk istismarı başlığı ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Toplamda 142 gazete başlığı incelenmiştir. İçerik analiz tekniği ile her bir cümle için kodlama geliştirilmiştir. İçerik analizi yapılırken 1 bağımsız araştırmacıya aynı cümleler verilmiş ve ortak olan kodlamalar çalışmaya alınmıştır. Verilerin gazetelere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Verilerin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazeteler	2014	2015	2016	Toplam
Cumhuriyet	8	9	10	27
Habertürk	5	7	10	22
Hürriyet	8	8	10	26
Sözcü	5	7	10	22
Vatan	5	6	10	21
Yeni Şafak	6	8	10	24
Toplam	37	45	60	142

Kodlama

Her bir gazete cümlesi incelendikten sonra cümlelerde sık kullanılan kategoriler çıkarılmış ve bu sözcüklerin cümle içindeki tanımsal özellikleri çıkarılmıştır. Kategorilere, her bir tanımsal özelliği karşılayan kavramsal bir kod verilmiştir. Eğer gazete başlıklarında ana vurgu **ceza** sözcüğüne ise o zaman kodlama **ceza** kavramıyla gerçekleştirilmiştir. Kodlamaların oluşturulmasına ilişkin bir örnek Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Gazete Başlıklarının Kodlanmasına Örnek

Gazete Başlıkları	Kod
Öğretmene, 10 çocuğa tecavüzdən 350 yıl hapis cezası	Ceza
Gaziantep'te tacizci öğretmene, 150 yıl hapis cezası	Ceza
Karaman'daki tecavüz iddiasında öğretmene 600 yıl hapis cezası	Ceza
Öğretmene cinsel istismardan 47 yıl hapis cezası	Ceza

Tablo 2’ye bakıldığında verilen tüm cümlelerde vurgu ‘ceza’ kategorisine yapılmıştır. Dolayısıyla, cümleler ceza kategorisi altında kodlanmıştır. Bu çalışmada tüm cümleler gruplandırılarak yapılan kodlamalar Tablo 3’te gösterilmiştir. Çalışma, farklı gazeteler de olsa çocuk istismarı konusunda söyleme konu olan kategorilerin betimsel istatistiğini vermeyi hedeflemektedir. Diğer bir deyişle, çalışma, gazeteler farklı düşünce yapılarına sahip olsalar bile genel olarak çocuk istismarının medyada hangi temsillerle ele alındığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma, bu anlamda, her bir gazetenin betimsel istatistiğini vermeyi hedeflemektedir.

SINIRLILIKLAR

Bu çalışmada verilere sadece internet üzerinden ulaşılmıştır ve e-gazete aboneliği ile veriler toplanmıştır. UNICEF verilerine göre Ocak 2014- Aralık 2016 yılları arasında çocuk istismarı ciddi bir artış göstermektedir ve oran %52.7'den %58.8'e yükselmiştir. Bu yüzden yüksek bir veriyle derlem çalışması yerine bu dönemi kapsayan küçük ölçekli bir derlem ile çalışılmıştır. Belirtilen yıllardan ilk 20 gazete tirajı arasında 6 gazetenin örnekleme %30'u temsil etmektedir. Dolayısıyla çalışılan 182 (142 gazete başlığı + 40 pankart) cümlelerin %50'den daha az bir temsil kabiliyeti vardır. Ulusal 51 gazete vardır. 51 gazeteden sadece 6'sı seçilmiştir. Gazetelerin bağlamı ve koşulları verilmemiştir. Çalışma gazetelerin içeriğini ele almadan sadece cümle ve sözcük düzeyinde, gazete başlıkları ve pankartlarla sınırlıdır. Rastgele örnekleme her bir gazete için sadece her bir yıl için minimum 5 ve maksimum 10 gazete başlığı verisine ulaşılabiliştir. Yani, örnekleme dâhil edilen gazeteler bir yıl içerisinde en az 5 ve en fazla 10 defa çocuk istismarından bahsetmiştir. Çalışmada sadece içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu çalışma, gazete başlıklarında ve pankartlarda yer alan cinsel istismar ifadelerini incelemiştir. Toplamda 142 gazete başlığı analiz edildikten ve kodlama yapıldıktan sonra genel olarak bulgular, çocukların medya tarafından sessiz, edilgen, mağdur ve dolaylı bir şekilde kurban olarak temsil edildiklerini göstermektedir. Çocuk bedeni ve çocuk gelin söylemlerinin de gazete başlıklarında ön plana çıkan diğer önemli temalar olarak göze çarpmaktadır. Gazete başlıklarındaki cümlelerin kategorileştirmesi Tablo 3'te gösterilmektedir.

Gazeteler başlık olarak %24 ile en yüksek oranda çocuk istismarı, çocuk tecavüzü ve cinsel tacizi içeren cümleleri doğrudan seçmiştir. Bu cümlelerde sadece bu olguya vurgu yapılmıştır. Gazete başlıkları %14 ile yüksek bir oranda çocuk istismarı, çocuk tecavüzü ve cinsel tacizi sonucu verilen cezalardan bahsetmiştir. Benzer şekilde %14 ile yüksek bir oranda cinsel istismar olgusuna özel, sivil ve devlet kurumları tarafından çözüm önerileri getirilmiştir. Tümevarımsal içerik analizine göre çalışmada %8.4 oranında çocuk istismarı ile çocuk gelinler arasında yakın bir ilişki kurulmuştur. Çalışmada %7 oranında çocuk istismarı konusunda siyasi partiler uzlaşmazlık ve çatışma içerisinde görünmektedir.

Tablo 3. Gazete Başlıklarındaki Çocuğa Yönelik İstismarın Betimsel İstatistiği

Kategoriler	f	%
Olgu	34	23.9
Öneri	20	14
Ceza	20	14
Çocuk gelin	12	8.4
Siyasi	10	7
İyi hal indirimi	9	6.3
İstatistik	8	5.6
Protesto	6	4.2
Neden	5	3.5
İnternet	5	3.5
TV programları	4	2.8
Rıza	3	2.1
Seminer	3	2.1
Rapor	3	2.1
Toplam	142	100

Gazete başlıklarındaki cümleler ile pankartlardaki cümleler karşılaştırıldığında benzerlik olduğu kadar farklılık da dikkat çekmektedir. Pankartlarda verilen mesajların betimsel istatistiği Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Pankartlarda Verilen Mesajların Betimsel İstatistiği

Kategoriler	F	%
Susan/sessiz çocuk	10	25
Çocuk- bedeni	7	17.5
Çocuk Gelin	6	15
Siyasi protesto	6	15
Yetişkin- sessiz	4	10
Çocuk hakları	2	5
İnsanlık suçu	2	5
Çocuk –oyun	1	2.5
Her yer istismar	1	2.5
İstismar- Örtük	1	2.5
Toplam	40	100

Pankartların %25’inde -ki bu en yüksek orandır- çocuğun sessiz ve suskun olmasına vurgu yapılırken, yine %17.5 gibi yüksek bir oranda, çocuğun bedenine vurgu yapılmıştır. Pankartların %15 oranındaki bölümünde ise çocuk gelinlere vurgu yapılmış, siyasi eleştiri temelli cümleler kullanılmıştır.

TARTIŞMA

Gazete başlıklarında çocuğa yönelik cinsel istismarın gerçekleşmesine, cinsel istismar sonucu cezaya, önerilere ve çocuk geline büyük oranda yer verilirken; seminer, rıza gösterme, protesto ve internet üzerinden cinsel istismara daha az yer verilmiştir. Pankartlarda ise vurgu en çok çocuğun sessizliğine/suskunluğuna, bedenine, çocuk gelinlere ve siyasi protestolara yapılırken, çocuk haklarına, örtük istismara, oyuna ve her yerin istismar alanı olduğuna daha az vurgu yapılmıştır. Gazete başlıkları ile pankartlar arasında sadece çocuğun cinsel istismarına vurgu (%24) ve sessizliği (%25) arasında yakın bir ilişki gözlenmektedir. Doğrucan ve Yıldırım (2011) medya iletişim araçlarından gazeteler üzerinden yaptıkları çalışmalarda farklı sonuçlar bulmasına rağmen istismarın medyada yoğun bir şekilde ele alındığını ifade etmektedir. Çalışmamızda cinsel istismar olgusuna vurgu daha fazla iken, Doğrucan ve Yıldırım (2011) yaptıkları çalışmada istismar ifadesinin daha az vurgulandığı tespit etmiştir. Çalışmamıza paralel olarak Doğrucan ve Yıldırım (2011) istismar türleri arasında en çok cinsel istismarın medyaya yansıtıldığını belirtmektedir. Medyanın kullandığı dile dikkat etmemesi ve çocuğu devamlı edilgen bireyler olarak kodlaması istismarın devam etmesine neden olan olgulardan biri olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla semiyotik anlamda gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin olumsuz olmasının toplumda istenilen eylemlerin yapılmamasına ve adımların atılmamasına neden olduğu söylenebilir. Medyanın dil konusunda daha duyarlı olması önerilebilir.

Benzer şekilde, Finkelhor (2007) yaptığı çalışmalarda cinsel istismar türünün diğer türler ile karşılaştırıldığında daha çok ön planda olduğunu söylemektedir. Topçu (2009a) cinsel istismarın görünenden daha az dile getirilmesini çocukların ya da ailelerin sessiz kalmasına bağlamaktadır. Bu çalışmada da benzer şekilde pankartlardan elde edilen verilere bakıldığında sessizlik kültürüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Yine Topçu (2009b) ve Finkelhor (1994) diğer faktörlerden ziyade çocuk bedeninin bir istismar aracı olarak kullanıldığını vurgulamaktadırlar. Falzon’a (2011) göre sosyal diyalog aracılığıyla medya, iktidarı yapıcı bir şekilde yeniden dönüştürülebilir.

Benzer şekilde, Çakmak (2013) medya okuryazarlığı geliştirilmedikçe çocuk istismarının medyada olumsuz şekilde temsil edileceğini belirtmekte ve çocuğa yönelik cinsel

istismar olgusunun çocuk hakları ile ilişkili olduğunu ifade ederek, medya okuryazarlığının bu temsili olumlu anlamda dönüştürebileceğini vurgulamaktadır. Yıldız ve Sümer (2010) medyanın çocuk üzerine yaptığı haberlerin toplumda yanlış ahlaki değerleri pekiştirdiğini söylemektedir. Bulut (2016) ise medyanın çocuk istismarı konusunda verdiği haberlerin ve bu haberlerin kullandığı dilin çocuk istismarını tetikleyebileceğini ifade etmektedir. Doğrucan ve Yıldırım (2011) ise inceledikleri 170 gazete haberinin toplumda farkındalık yaratma çabasında olmadığını ve istismar gibi yerleşik ifadeleri kullanarak toplumda bir dönüşüm olamayacağını belirtmektedir. Çalışmamızda incelenen haber başlıklarının da benzer olumsuz özellikleri taşıdığı söylenebilir.

Terzi ve Günbay (2014) gazete haberlerinde en çok fiziksel cinsel istismarın ön plana çıktığını ve duygusal istismarın ile ihmalin haberlerde daha az temsil edildiklerini belirtmektedir. Fırat (2016), incelediği 122 haberde çocukların mağdur çocuk, suçlu çocuk, çocuk gelin olarak gösterilerek toplumda çocuklara karşı daha çok acıma duygusunu ön plana çıkararak çocukların pasif olarak algılanmasına neden olabileceğini vurgulamışlardır. Zayıf gösterilen çocukların suçlular tarafından bir anlamda hedef olarak ya da arzu nesnesi olarak görülebileceğini belirtmiştir. Yukarıdaki çalışmaların bulguları ile bu çalışmanın bulguları arasında çocukların edilgen ve sessiz olarak temsil edilmeleri bakımından bir paralellik olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Medya ve çocuğa yönelik cinsel istismar üzerine yapılan çalışmalar çocukların genel olarak edilgen ve sessiz temsil edildiğini göstermektedir. Son yıllarda ilgili alan yazında araştırmalar artmasına rağmen medyanın çocuk istismarına yönelik kullandığı söylemin anlamlı ölçüde değişmediği görünmektedir. Dolayısıyla, medyaya yönelik akademik eleştirilerin devam ettiği görülmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar söyleminin ve temsiline büyük oranda sessizlik kültürünü içermesi bir sorun olarak güncelliğini taşımaktadır.

Pankartlarda çocuğun sessizliği vurgulandığı için sosyal diyalog aracılığı ile çocukların aile içinde ve dışında konuşma kültürünün geliştirilebileceği düşünülmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar oranı yüksek olduğu için tüm üniversitelerde Çocuk Çalışmaları Birimi kurulmalıdır. Ayrıca, çocuk çalışmaları seminerleri daha sık yapılarak sürdürülebilir nitelikte olmalıdır. Çocuklar ilgili haberlerde gazete başlıklarında, çocuklar daha güçlü ve dirençli bireyler olarak gösterilmelidir. Çocuk haklarını farklı etkinliklerle gündeme getirilerek somut adımlar atılmalıdır. Hukuki açıdan ise çocuk ile ilgili yasal

düzenlemeler yeniden gözden geçirilerek toplumsal uzlaşma kültürü yaratılmalıdır. Siyasi partiler çocuk konusunda tutarlı politikalar geliştirerek çocuklar siyasi çatışmaların istismarı olması önlenmelidir. Çocukların farklı platformlarda konuşması sağlanarak sessizlik kültürü yerine konuşma kültürü geliştirilmelidir. Ayrıca, kuramlarda geliştirilen düşünceler ile uygulama alanındaki faaliyetler birleştirilerek çocuk sosyolojisi alanı geliştirilmelidir. Foucault'nun bahsettiği tarzda iktidar ve özne arasındaki ilişki mikro iktidar ilişkisidir ve öznelerin devamlı yeniden üretildiği bir mikro sistemdir. Bu sistemde yer alan çocukların ve çocuk sosyolojisi alanının gelişmesi bu mikro iktidar çerçevesinde yeniden değerlendirilmelidir. Özne ve birey olarak çocuğun ortaya çıkması Falzon'un, Foucault'dan etkilenecek ortaya attığı sosyal diyalog kavramı içerisinde gizlidir. Diğer bir deyişle, çocuklarda konuşma kültürünün gelişmesi gerçek anlamda bir çözüm olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avci, A., & İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Akbaş, T. (2001). Kız ve erkek çocuklara yönelik cinsel tacizler. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(7), 58-76.
- Akbaş, T. ve Sanberk, İ. (2011). Çocuklara yönelik cinsel taciz ve koruyucu eğitim. *Karahan Kitabevi*.
- Altuntaş, O., & Altınova H. H. (2015). Türkiye'de risk altındaki çocukların ana akım basında temsili. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 3(2), 59-69.
- Bakır, E., & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye'de yapılan araştırmalara yansması: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
- Berkmen, B., & Seçim, G. (2018). 8-10 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 65-85.
- Beyazıt, U. (2015). Çocuk İstismarı Konusunda Türkiye'de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1 (1), 1-20.
- Bulut, S. (2016). Çocuk cinsel istismarı hakkında bir derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 139-156.
- Christensen, L. S. (2018). The new portrayal of female child sexual offenders in the print media: a qualitative content analysis. *Sexuality & Culture*, 22(1), 176-189.
- Çakmak, E. (2013). Çocuk Hakları ve Medya Okuryazarlığı Eğitimi/Children's Rights and Media Literacy. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 209-224.
- Doğrucan, A., & Yıldırım, Z. (2011). Yazılı Basında Çocuk İstismarı Haberlerinin İncelenmesi: (Cumhuriyet, Hürriyet, Posta, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman Gazeteleri Örneğinde). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/2, 176-194.
- Falzon, C. (2001). Foucault ve Sosyal Diyalog: Parçalanmanın Ötesi. (Çev. Hüsamettin Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları.

- Fırat, F. (2016). Çocuk odak 'sız'habercilik: internet gazetelerinde çocuk içerikli haberlerin sunumu ve etik ihlaller. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2),817-833
- Finkelhor, D. (2007). Prevention of sexual abuse through educational programs directed toward children. *Pediatrics*, 120, 640-645.
- Finkelhor, D. (1994) Current information on the scope and nature of child sexual abuse. *The Future of Children*, 4, 31-53.
- Finkelhor, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*, 19 (2), 171-194.
- Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical inquiry*, 8 (4), 777-795.
- George, A. (1959). Quantitative and qualitative approaches to content analysis. In: I. de S. Pool (ed.), Trends in Content Analysis. Urbana, IL: University of Illinois Press, 7–32.
- Gürdal, A. D. (2013). Sosyolojinin İhmal Edilen Kategorisi Çocuklar Üzerinden Çocukluk Sosyolojise ve Sosyolojiye Bakmak. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 15(4), 1-26.
- Kempe, S. R. & Kempe, C. H. (1980). Child Abuse. London: Fontana/Open Books Publishing, s.: 18-63.
- Keser, İ. (2016). Çocuk Cinsel İstismarı. Karahan Kitabevi, Adana.
- Koçtürk, N., & Yılmaz, D. (2018). Çocuk istismarı ve ihmali için risk altındaki çocukları belirlemeye ve müdahale etmeye yönelik model/veri tabanı önerisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 1919-1927.
- Okumuş, E. (2009). Sokak Çocukları” nın Sosyolojisi-Diyarbakır Örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(4), 9-37.
- Oral, R.; Can, D.; Kaplan, S.; Ateş, N.; Çetin, G.; Miral, S.; Hancı, H.; Erşahin, Y.; Tepeli, N.; Bulgu, A. G.; Tiras, B., (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases, *Child Abuse & Neglect*, 25, 279–290.
- Osgood, C. E. (1959). The representational model and relevant research methods. In: I. de S. Pool (ed.), Trends in Content Analysis. Champaign, Ill: University of Illinois Press, 33–88.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö., & Serindağ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13-22.
- Özer, e., Bütün, c., Beyaztaş, f. Y. , Engin, a. (2007). Çorum Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne 2006-2007 yıllarında başvuran cinsel istismar mağduru çocuk olgularının değerlendirilmesi. *Ç. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 29 (2): 51-55.
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 49–62.
- Popović, S. (2018). Child sexual abuse news: a systematic review of content analysis studies. *Journal of child sexual abuse*, 27(7), 752-777.
- Russell, D. E. H. (1983). The incidence and prevalence of intrafamilial and extra familial sexual abuse of female children. *Child Abuse and Neglect*, 7, 133-146.
- Sanberk, İ., Emen, M., & Kabakçı, D. (2017). An Investigation of Socially Advantaged and Disadvantaged Turkish Mothers' Views About Training on Preventing Children From Sexual Abuse. *Journal of child sexual abuse*, 26(3), 288-307.
- Şirin, M. R., Oktay, N., & Altun, A. (2013). I. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018. *İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları*.
- Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.

- Tekindal, M., & Özden, S. A. (2016). Child Protection System in Turkey. T. Suikkanen-Malin & M. Veistilä (Ed.) Foster care, childhood and parenting in Contemporary Europe içinde (44-59). Kotka: Publications of Kymenlaakso University of Applied Sciences.
- Terzi, S., & Özbay, Y. (2014). Çocuk istismarı ile ilgili gazete haberlerinin istismarın türü, istismarcı ile mağdurun cinsiyeti ve bağlam açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 126-133
- Tezcan, M. (2012). *Çocuk sosyolojisi*. Anı Yayıncılık : İstanbul
- Tıraşçı, Y., & Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Topçu, S. (2009a). Silinmeyen İzler. Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Topçu, S. (2009b). Cinsel İstismar. Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Wolfe, V. V. (1998). Child sexual abuse. In E. J. Mash, & R. A. Barkley (Ed.), *Treatment of childhood disorders* (545-597). New York: Guilford Press.
- Yıldız, S., & Sümer, H. H. (2010). Medya ve ahlaki panik. *Erciyes İletişim Dergisi*, 1(3), 35-46.
- Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, Ü., & Öner, A. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46(4), 295-298.